

POLITIHØGSKOLEN

«Kan du stikke opp og gå gjennom databeslaget?»

Fremgangsmåter for innholdsanalyse av databeslag og behovet for metodisk støtte.

Sjur Haraldseid

Erfaringsbasert Master i Etterforskning

Kull 2017

Sammendrag

Informasjon fra det beslaglagte datamaterialet blir en stadig viktigere del av politiets etterforskninger. Denne oppgaven handler om hvordan etterforskere foretar den taktiske gjennomgangen av databeslagene; en innholdsanalyse. Innholdsanalyse er særlig en utfordring når datamengdene er store. Den teknologiske utviklingen i samfunnet gjør at det blir stadig flere elektroniske sporsteder, og datamengdene som beslaglegges i hver enkelt sak øker. Oppgavens problemstilling er: «*Hvilke fremgangsmåter benyttes av etterforskere i norsk politi ved innholdsanalyse av store databeslag?*». Oppgaven fokuserer særlig på bruken av hypoteser, ivaretagelsen av siktedes rettigheter og hvordan analyseverktøyene påvirker politiets fremgangsmåte. Selve studien har et kvalitativt forskningsdesign og datamaterialet er samlet inn gjennom seks spesialistintervjuer. Informantene er etterforskere og teknikere i Oslo Politidistrikt og Økokrim.

Dataetterforskningsprosessen, som innholdsanalysen er en del av, danner sammen med etterforsknings sirkelen bakgrunnen for analysen i denne oppgaven. Tekniske faser av dataetterforskningsprosessen, som for eksempel sikring, finnes det mye forskning på. Den taktiske innholdsanalysen derimot, er kun overordnet beskrevet i lærebøkene. Praktiske og formelle forhold i forbindelse med ransaker gjør det vanskelig å begrense datamengdene som beslaglegges. Store datamengder er derfor en utfordring som må håndteres under etterforskningen.

Denne studien viser at norsk politi ikke har noen felles fremgangsmåte for innholdsanalyser. Oppgaven argumenterer, på bakgrunn av de funn som er gjort, for nødvendigheten av en felles overordnet fremgangsmåte for innholdsanalyser, som kan gi etterforskerne metodisk støtte. Studien viser at det er behov for økt bestillerkompetanse hos både politi- og påtalemyndighet, samt hos forsvarerne som begjærer supplerende etterforsknings skritt. Etterforskerne trenger økt forståelse for hvordan analyseverktøyene fungerer. Store datamengder medfører også et større behov for automatisering og nye analyseverktøy, noe som gir et økt behov for teknisk kompetanse.

Abstract

Norwegian Police University College

Experience-based Master's in Criminal Investigation

Content analysis of seized data: “Could you please go analyse all the digital evidence?”

Student: Sjur Haraldseid

Supervisors: Associate professor Jenny Maria Lundgaard & Professor (law) Inger Marie Sunde

Potential evidence from seized digital data is becoming increasingly important in police investigations. This thesis addresses how investigators carry out the analysis of such data. The content analysis is especially a challenge when the amount of data is extensive. Digital evidence can be found almost anywhere and there is often an increasing amount of seized data in criminal cases. The research question addressed in this thesis is: *“How do Norwegian investigators approach the task of content analysis, when the amount of seized data is extensive?”*. The thesis focuses on the use of hypotheses, the accused's right to contradiction, and how digital forensic tools affect the investigators approach. This study has a qualitative research design and data was collected by interviewing a total of six investigators from Oslo Police District and from the Norwegian National Authority for Investigation and Prosecution of Economic and Environmental Crime.

The content analysis is one of the phases of the digital forensic process. The digital forensic process, together with what is called the investigative cycle, forms the background for the analysis in this thesis. There is a plethora of existing research focusing on the technical phases of the digital forensic process. However, there is a lack of research concerning the tactical phase of the content analysis. Due to practical and legal circumstances, it is difficult to limit the amount of data during the identification phase. Therefore, large amounts of data poses a challenge that has to be dealt with during the investigation.

The analysis shows that Norwegian police does not have a standard operating procedure for content analysis. This thesis argues for the need for such a procedure, and that this procedure should be based on the investigative cycle, using it as methodological support. There is also a need for increased competence concerning digital evidence, in both the police and in the prosecuting authorities.

Forord

Alle som har bistått meg på veien fortjener en stor takk. Dere nevnes ikke med navn, men vet selv godt hvem dere er. Først må jeg takke mine to veiledere som har gitt rettleiding og støtte, men også stilt krav. Særlig de første veiledningene husker jeg godt. En time med hver av dere gav meg troen på at dette var et godt prosjekt og sørget for at jeg kom ut fra hoppkanten på en god måte. Det har fungert meget godt å ha to veiledere.

Takk til min nærmeste leder som satte meg på idéen til problemstilling, og har gjort det mulig for meg å kombinere jobb og studier. Jeg må også takke resten av teamet hos Økokrim som har hatt forståelse for at jeg til tider har vært opptatt med studier.

Både Oslo Politidistrikt og Økokrim har stilt opp med informanter. Hos Økokrim må jeg rette en ekstra takk til fagavdelingen som tok seg tid til å bistå meg og sørget for at det ble gjort et meget fornuftig utvalg av informanter. I Oslo Politidistrikt rettes det en ekstra takk til leder for E-spor. Intervjuene med dine folk gav meg nok en påminnelse om viktigheten av jobben dere gjør.

Takk til alle informantene for at dere har et så stort engasjement. Det gjorde intervjuene både spennende og lærerike. Jeg håper dere kjenner dere igjen i det som blir gjengitt og at flere i fremtiden vil lytte til det dere har å si.

De ansvarlige for utdanningen Erfaringsbasert Master i Etterforskning fortjener heder og ære. Og mine medstudenter må takkes for krevende, men fine år på masterstudiet. Noen av dere dukker også opp i litteraturlisten.

Sist, men ikke minst, må jeg takke min nærmeste familie for at dere har gitt meg motivasjon og tid til å jobbe med studiet. Samtidig sørger dere alltid for at jeg har andre og enda viktigere ting å tenke på. Tusen takk!

Innhold

Sammendrag	2
Abstract	3
Forord	4
1. Innledning	8
Problemstilling	9
Begrepsavklaringer.....	9
Avgrensninger	9
Oppgavens oppbygning.....	10
2. Bakgrunn og tidligere forskning	12
Etterforskning og utviklingen som ligger til grunn for dagens fremgangsmåter	12
Hypotese generering og -testing.....	13
Innholdsanalyse, en fase i dataetterforskningsprosessen	14
De fem fasene.....	17
Formålsstyring av innholdsanalysene	22
Hvorfor beslagene blir så store, og utfordringer det gir	23
Hvilken del av databeslaget inngår i sakens dokumenter?.....	25
Oppsummering: Viktigheten av innholdsanalyse.....	25
3. Metode	26
Samfunnsvitenskapelig metode.....	26
Kvantitativ eller en kvalitativ metode?	26
Semistrukturerte dybdeintervjuer	27
Informanter, antall og rekruttering av disse	28
Bruk av videokonferanse.....	31
Transkripsjon.....	32
Analyse.....	33
Koding	34
Undersøkelsens kvalitet.....	35
Reliabilitet	35
Validitet.....	35
Generaliserbarhet.....	35
Forsker og etterforsker – forskningsetikk	36
Godkjenning fra Norsk senter for forskningsdata (NSD)	36

Oppsummering av metodevalget.....	36
4. Resultat – behov for metodisk støtte	37
Størrelsen på beslagene og datamengdens betydning	37
Hvordan håndtere datamengdene	38
Hvilke fremgangsmåter benyttes ved innholdsanalyse av store databeslag.....	39
Fremgangsmåte – ingen felles metodikk.....	39
Fellestrekk ved fremgangsmåtene som beskrives av informantene	41
Opplæring og kompetanse - fremgangsmåter	42
Bruk av søkeord (keyword search).....	45
Oppsummerende drøfting om fremgangsmåte	47
Dataprogrammer og analyseverktøy påvirker fremgangsmåten	49
Automatisering	50
Dataverktøyenes påvirkning på fremgangsmåten	52
Hypoteser, informasjonsbehov og mandat som bakgrunn for innholdsanalysen.....	53
Er innholdsanalysene formålsstyrt?.....	55
Etterforskningssirkelen som metodisk støtte?	56
Siktedes rettigheter	56
Hvordan ivaretas siktedes rettigheter	59
Kvalitetssikring og notoritet.....	60
Kvalitetssikring som et ledd i å ivareta rettssikkerheten.....	61
Rapportskriving og andre relevante funn	62
Rapport om innholdsanalysen	62
Rapport om ransaking og beslag	63
Rapport, i praksis en del av innholdsanalysen	64
Innhold i rapporten	64
Skal det skrives rapport om ransaking og beslag?	65
Begrepet «innholdsanalyse».....	65
Informantenes forslag til forbedringer	65
5. Avsluttende diskusjon	68
Oppgavens hovedfunn og implikasjoner for fremtidig praksis	68
Forslag om innføring av nytt rutinetrinn i BL.....	69
Forslag til fremgangsmåte for innholdsanalyse basert på etterforskningssirkelen.....	70
Referanser	73

Vedlegg	79
Vedlegg 1 – NSD sin vurdering og godkjenning	79
Vedlegg 2 – Informasjon til informantene, samtykke til intervju	82
Vedlegg 3 – Intervjuguide	85
Vedlegg 4 – Godkjenning Oslo politidistrikt	88

1. Innledning

Store databeslag utfordrer politi og rettsvesen. I sitt notat om utvikling av etterforskningsfeltet skriver riksadvokaten følgende om utfordringer innen etterforskning av økonomisk kriminalitet (Riksadvokaten, 2019, s. 9):

I dag er informasjonstilgangen nesten ubegrenset. Informasjonskilder og databærere med potensielle straffesaksbevis "finnes overalt." En typisk stor økonomisak kan inneholde databeslag på en størrelse mellom 5 og 50 terabyte komprimerte speilfiler, opptil 250 millioner behandlede (individualiserte) digitale "items" og mellom 1-100 millioner reelle dokumenter. Til sammenlikning var materialet i Panama Papers 11,5 millioner dokumenter som ble gjennomgått av ca. 400 journalister i ett år (fordelt på 80 land og 25 språk).

Dette materialet skal gjennomgås systematisk og objektivt. Metodene for bevissikring er stadig i endring i de økonomiske straffesakene. Digitale enheter og bedriftssystemer som inneholder digital informasjon blir stadig mer avanserte og kompliserte. Det stiller f.eks. store krav til en etterforskning å håndtere kommunikasjon i flere kanaler parallelt, inkludert det mørke nettet, og betaling via kryptovaluta. Metodeutviklingen og prioritering av ressurser fremover må innrettes mot å effektivisere mengdehåndtering for eksempel ved hjelp av kunstig intelligens (AI) og språkanalyser (NLP).

Riksadvokaten viser til utfordringer knyttet til størrelse på databeslagene, kravene til gjennomgang av dem og behovet for metodeutvikling. Temaet reiser altså aktuelle problemstillinger og dilemmaer. En slik forståelse er også bakgrunnen for denne oppgaven, der temaet er innholdsanalyse.

Eksempelet fra Riksadvokatens notat tar for seg økonomiske straffesaker. Men data, ofte i store mengder, beslaglegges i de aller fleste straffesaker som etterforskes. Søket etter potensielle bevis i de beslaglagte dataene er derfor blitt et meget sentralt etterforskningsskritt. Som Riksadvokaten påpeker, er dette et område der metodeutvikling og prioritering må innrettes mot effektivisering. Politiet kan potensielt sett drukne i informasjon. Datamengdene er u håndterlige uten de riktige verktøyene og fremgangsmåtene. Gjennom etterforskning innenfor ulike saksfelt har jeg selv erfart at innholdsanalyse er et etterforskningsskritt der fremgangsmåtene varierer, og oppdragsbeskrivelsene ofte er uklare. Temaets aktualitet i kombinasjon med egne erfaringer ledet frem til problemstillingen som denne oppgaven skal besvare.

Problemstilling

Hvilke fremgangsmåter benyttes av etterforskere i norsk politiet ved innholdsanalyse av store databeslag?

Problemstillingen er operasjonalisert gjennom følgende forskingsspørsmål:

- I fremgangsmåtene som benyttes, hvordan brukes hypotesene og informasjonsbehovene fra etterforskningsplanen for å formålsstyre innholdsanalysene?
- Hvordan ivaretar disse fremgangsmåtene siktedes rettigheter, og siktedes mulighet til kontradiksjon?
- Ulike distrikter og særorganer benytter forskjellige dataverktøy til å gjennomføre innholdsanalysen. Hvordan blir fremgangsmåten påvirket av dataverktøyene?

Begrepsavklaringer

Begrepet *innholdsanalyse* vil bli nøye gjort rede for senere i oppgaven, men kort oppsummert betyr det gjennomgang av data som er beslaglagt. Med *data* menes her elektronisk data, eller med andre ord elektronisk lagret informasjon (I. M. Sunde, 2016). *Databeslag* er data som politiet har tatt i beslag som en del av en etterforskning. *Databærer* er et begrep som brukes både i denne oppgaven og i rettspraksis. En databærer er et digitalt lagringsmedium som lagrer data (I. M. Sunde, 2016), for eksempel en mobiltelefon eller en harddisk. For denne oppgavens del er det ikke viktig hvor de beslaglagte dataene kommer fra. Sporstedene er mange og data kan beslaglegges fra fysiske databærere, eller lastes ned fra en skytjeneste (Fashing & Bjerknes, 2018). En *skytjeneste* tilgjengeliggjør lagrede data over internett. Innholdsanalyser gjennomføres som regel ved hjelp av et dataprogram, ofte referert til av informantene som et *analyseverktøy* eller *dataverktøy*. Øvrige relevante begreper gjøres rede for etter hvert som de presenteres.

Avgrensninger

Med «store databeslag» menes her beslag som er så store at det de facto er umulig, og heller ikke hensiktsmessig, å gjennomgå alt. Riksadvokaten eksemplifiserte med dokumenter fra Panama Papers som ble gjennomgått av 400 journalister. Bruk av så store menneskelige ressurser er fullstendig urealistisk i en straffesak, samtidig som datamengdene i straffesakene ofte er større enn i Panama Papers (Riksadvokaten, 2019).

Innholdsanalyse er et relevant etterforskningssteg i de fleste straffesaker. Denne oppgaven handler ikke spesifikt om datakriminalitet eller straffbare digitale handlinger. *Datakriminalitet*

er straffbare ytringer eller handlinger, formidlet eller utført ved bruk av datateknologi (I. M. Sunde, 2016).

Beslagsfritt materiale etter reglene i straffeprosessloven om ransaking hos advokater, er en utfordring for gjennomføringen av innholdsanalyser. Temaet er høyaktuelt etter nye føringer fra Riksadvokaten om gjennomgang av databeslag som kan inneholde advokatkorrespondanse og annet beslagsfritt materiale (Riksadvokaten, 2020a). Hvordan og av hvem skal dataetterforskningsprosessen gjennomføres i slike tilfeller, og hvordan det påvirker innholdsanalysen er relevante spørsmål. Beslagsfritt materiale blir ikke omhandlet spesifikt i denne besvarelsen. Oppgaven argumenterer for først å få på plass en overordnet systematikk, som senere kan bygges videre på i arbeidet med særskilte utfordringer som beslagsfrihet.

Besvarelsen avgrenses videre til kun å gjelde åpne etterforskninger, og tar ikke for seg de utfordringene som bruk av skjult etterforskning og metoder, som for eksempel dataavlesning, skaper for innholdsanalysen (Bruce & Haugland, 2014). Med *dataavlesning* menes avlesning av ikke offentlig tilgjengelige opplysninger i et datasystem jfr. straffeprosessloven (strpl) § 216 o. Dette er heller ikke en juridisk oppgave, men det vil i noen tilfeller bli vist til høyesterettsavgjørelser som er illustrerende for poenget til oppgaven.

Denne besvarelsen har ikke til hensikt å vurdere hvilke dataverktøy eller analyseprogrammer som er mest hensiktsmessig å benytte til innholdsanalyse. Dette er heller ikke en teknisk oppgave og besvarelsen går derfor ikke i dybden på hvordan programmene fungerer. Analyseverktøyene navngis heller ikke, da det er funksjonene eller mangelen på funksjoner beskrevet av informantene som her er relevante.

Oppgavens oppbygning

I kapittelet om bakgrunn og tidligere forskning gjøres det rede for hva etterforskning er, bakgrunnen for oppgavens problemstilling, samt dataetterforskningsprosessens plass i etterforskningen. I metodekapittelet beskrives og drøftes intervjuer, som er den samfunnsvitenskapelige metoden som er benyttet. Styrker og svakheter ved studien som er gjennomført diskuteres. Resultatkapittelet inneholder en presentasjon av funnene som er gjort i studien, og en drøfting av disse. Resultatkapittelet er delt opp i flere underkapitler: Størrelsen på beslagene, fremgangsmåter som benyttes, dataprogrammer og analyseverktøy, bruk av hypoteser, siktedes rettigheter, rapportskrivning og informantenes forslag til forbedringer. For hvert delkapittel gjøres det først rede for funnene, og deretter diskuteres funnene som er gjort opp imot relevant forskning og egne erfaringer. Oppgavens siste kapittel er en avsluttende

diskusjon der funnene oppsummeres og det presenteres et forslag til en overordnet fremgangsmåte for innholdsanalyse. Forslaget til fremgangsmåte som presenteres bygger på etterforsknings sirkelen, og baserer seg på informantenes svar og tilgjengelig litteratur.

2. Bakgrunn og tidligere forskning

I dette kapittelet gis en kort redegjørelse for hva etterforskning er, og hvilke forutsetninger som danner bakgrunnen for oppgavens problemstilling. Først beskrives etterforskning generelt, og hvordan etterforskningssirkelen kan brukes som metodisk støtte. Deretter rettes fokus mot dataetterforskningsprosessen. En innholdsanalyse er en del av dataetterforskningsprosessen. Når innholdsanalyse har blitt definert og diskutert, ser vi dette kapittelet på hvorfor databeslagene blir så store og hvordan innholdsanalysene kan formålsstyres. Avslutningsvis diskuteres viktigheten av innholdsanalyse.

Etterforskning og utviklingen som ligger til grunn for dagens fremgangsmåter

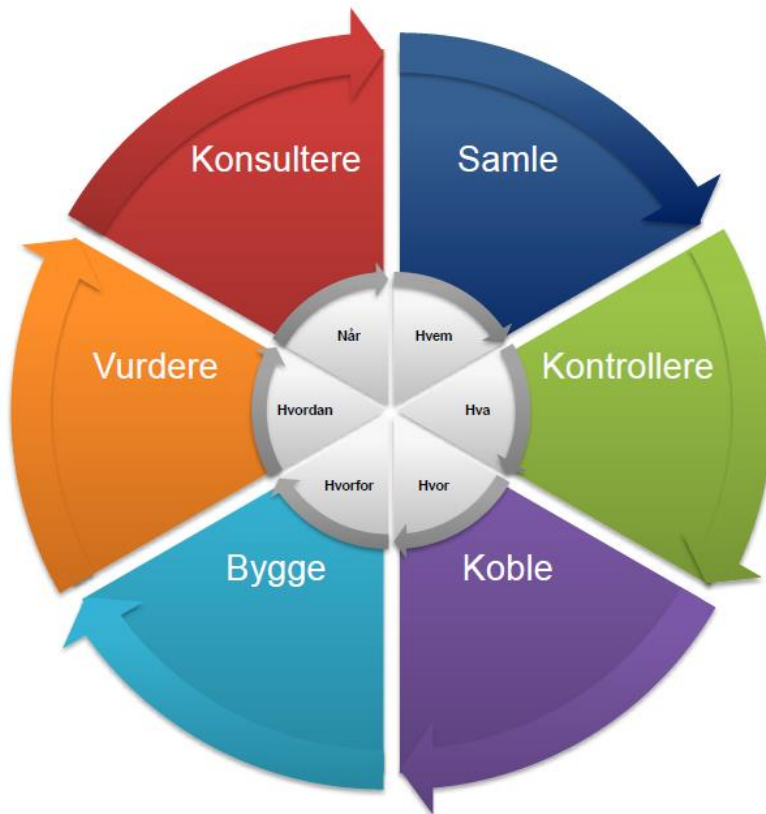
En straffesak har mange stadier og etterforskningsstadiet er et av disse. En etterforskning er «... en formålsbestemt innsamling av informasjon for å avklare om det er grunnlag for å reagere strafferettslig mot noen for en utvist atferd» (Myhrer, 2015, s. 14).

Med tilgang til så store informasjonsmengder som politiet har i enkelte straffesaker (Riksadvokaten, 2019), er det ekstra viktig å presisere at etterforskningen ikke skal være en tilfeldig innsamling av fakta, men en formålsstyrt virksomhet (Riksadvokaten, 3/1999). Etterforskningens formål er blant annet å skaffe til veie de nødvendige opplysninger for å avgjøre spørsmålet om tiltale jf. strpl § 226, 1.ledd. En etterforskning skal skaffe bevis som legger grunnlaget for en riktig avgjørelse (Myhrer, 2015, s. 24), og etterforskningen skal være sannhetssøkende (NOU 2016:24). Objektivitetskravet er et grunnleggende prinsipp nedfelt i strpl. § 226 tredje ledd. Etterforskningen skal kartlegge både det som taler mot den siktede, men også det som taler til hans fordel. Hensynet til og muligheten for kontradiksjon, inngår i kravet om en rettferdig rettergang. Dette gir siktede rettigheter også i forbindelse med en innholdsanalyse. Retten til en rettferdig rettergang følger av Grunnloven § 95 og den Europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) artikkel 6 nr. 1.

Etterforskningssirkelen er en modell for etterforskningsprosessen der grunnspørsmålene hva, hvor, når, hvem, hvordan og hvorfor (5HN) undersøkes i en systematisk, gjentakende og faseinndelt prosess (Bjerknes & Fashing, 2018, s. 102). Prosessen er illustrert med seks C-er (Fashing, 2016):

- Collect – samle inn tilgjengelige og relevante data
- Check – kontrollere om data er relevante, nøyaktige og pålitelige
- Connect – koble, analysere og kryssjekke
- Construct – bygge, hypotesene utarbeides

- Consider – vurdere, prioritering av informasjonsbehov og testing av hypoteser
- Consult – konsultere, evaluering og utfordring av egne synspunkter

Figur 1. Etterforsknings sirkelen (Bjerkenes & Fashing, 2018)

Denne modellen kan beskrive alle former for undersøkelser. Etterforsknings sirkelen er spesielt viktig i de fasene av dataetterforskningsprosessen der taktiske og etterforskningsfaglige vurderinger gjøres, slik som for eksempel innholdsanalysefasen (N. Sunde, 2019a, s. 64). Etterforsknings sirkelen som mulig modell for fremgangsmåte ved innholdsanalyser vil bli drøftet ytterligere i oppgavens avsluttende diskusjon.

Hypotese generering og -testing

Som metodisk støtte, og en del av etterforsknings sirkelen, skal det i etterforskningen oppstilles rimelige og relevante hypoteser (Riksadvokaten, 2018). Oppstilling av hypoteser er et ledd i å oppfylle minimumskravet til en etterforskningsplan (Politidirektoratet, 2017). En *etterforskningsplan* er etterforskningens prosjektstyringsverktøy der det blant annet føres oversikt over alle etterforsknings skritt. En innholdsanalyse er et eksempel på et etterforsknings skritt. N. Sunde (2019b) beskriver hvordan hypotese generering kan bestå av to faser. Første fase er en «brainstorming» som gir opphav til en rekke hypoteser, og deretter en «trimming» av hypotesesettet før det føres inn i en etterforskningsplan. Kolflaath (2019)

konkluderer med at hypoteser skal besvare minst ett av etterforskningens grunnspørsmål: 5HN¹. Hypoteser er et middel for å realisere en objektiv etterforskning, og er dermed viktige for å sikre en objektiv innholdsanalyse. Det skal være mulig å teste hypotesene ved hjelp av konkrete etterforskningskritt, for eksempel et avhør eller en innholdsanalyse.

Hypotesetesting i form av etterforskningskritt skal forsøke både å bekrefte og falsifisere de aktuelle hypotesene. Bruk av hypoteser i etterforskningen er ikke hypotesetesting i naturvitenskaplige forstand, men en abduktiv logikk, eller pragmatisk bevisprøving, der formålet er å avgjøre hvilken hypotese som passer best (Rachlew & Fashing, 2015). Denne måten å styre etterforskningen på anses som et ledd i å vitenskapeliggjøre etterforskningsfaget (Pedersen, 2019).

Hypotesene danner grunnlaget for bevistemaer, utledet av objektive og subjektive vilkår i det aktuelle straffebudet som hypotesen beskriver (N. Sunde, 2019b). I det daglige brukes også begrepet *informasjonsbehov* som bakgrunn for konkrete etterforskningskritt (Sundstrøm, 2020). Begrepet informasjonsbehov blir brukt videre i denne besvarelsen. Etterforskningskritt skal være produkter av konkrete informasjonsbehov, som oppstår på bakgrunn av den hypotesebaserte etterforskningsplanen (Riksadvokaten, 2/2016; Sveaas, 2019).

Ved innholdsanalyse av store databeslag er formålsstyringen viktig fordi det er enorme informasjonsmengder som potensielt sett kan gjennomgås. Gode hypoteser og konkrete informasjonsbehov bør derfor danne grunnlaget for mandatet til en innholdsanalyse. *Mandat* er et begrep som flere av informantene bruker om oppdragsbeskrivelsen som gis før innholdsanalysene påbegynnes. Et slikt mandat, eller en oppdragsbeskrivelse, gis fra etterforskningsledelsen til den eller de etterforskerne som gjennomfører innholdsanalysen. *Etterforskningsledelsen* består av påtalefaglig- og politifaglig etterforskningsleder. Påtalejuristen har det formelle lederansvaret for etterforskningen. Politifaglig etterforskningsleder har ansvar for at etterforskningskrittene gjennomføres i samsvar med anerkjente metoder og fremgangsmåter (Riksadvokaten, 2018).

Innholdsanalyse, en fase i dataetterforskningsprosessen

I dette kapitlet beskrives kort hva en innholdsanalyse er. Deretter presenteres ulike versjoner av dataetterforskningsprosessen, før det argumenteres for hvilken versjon det her er tatt utgangspunkt i. Til slutt plasseres innholdsanalysen inn i modellen. De øvrige fasene i

¹ Hvem, hva, hvor, når, hvordan, hvorfor.

dataetterforskningsprosessen beskrives med tanke på å redegjøre for hvorfor underfasen innholdsanalyse kan være utfordrende. Det vises til enkelte internasjonale «beste praksis»-guider, fordi det i norsk politi ikke finnes noen forpliktende kvalitetsstandard som spesifikt regulerer innholdsanalyser og annen håndtering av digitale beviser (N. Sunde, 2020).

En taktisk gjennomgang, analyse eller undersøkelse av beslaglagte data, kalles for innholdsanalyse (N. Sunde, 2019a). Analyse er en av fasene i dataetterforskningsprosessen. Det kan foretas både tekniske og taktiske analyser av hele, eller deler av beslaget. Tekniske analyser er undersøkelser med teknisk verifiserbare resultater, uten behov for tolkning fra etterforskerens side (N. Sunde, 2019a).

Dataetterforskningsprosessen er en fremgangsmåte som skal sikre beste praksis ved håndtering av digitale bevis (N. Sunde, 2019a, s. 59). Det finnes flere ulike versjoner av dataetterforskningsprosessen. Disse beskriver sentrale momenter om hvordan databeslag håndteres fra det lokaliseres, til det potensielle beviset eventuelt presenteres i en hovedforhandling. Det at flere av modellene fremdeles inneholder obligatoriske punkter om transport og pakking av databærere, viser at de har behov for en oppdatering. I dag vil digitale bevis også i mange tilfeller sikres direkte fra skytjenester, uten at en fysisk databærer tas i beslag. Dataetterforskningsprosessen er en relativt ny fremgangsmåte innen etterforskning. Tidligere var det knapt tale om en prosess, men om ad-hoc fremgangsmåter som var lite profesjonalisert (S. L. Garfinkel, 2010). For å plassere og forstå innholdsanalyse, er det relevant å se hvordan dataetterforskningsprosessen som brukes av norsk politi har utviklet seg.

Internasjonalt finnes det som sagt flere ulike versjoner av dataetterforskningsprosessen. Her presenteres noen av disse for å illustrere fagfeltets utvikling. Ciardhuáin (2004) har presentert en utvidet modell for dataetterforskningsprosessen, med tretten faser, fra oppmerksomhet rundt beslaget, til en eventuell formidling av det potensielle beviset. Det interessante med Ciardhuáins (2004) modell er at innholdsanalysefasen beskrives meget kort, samtidig som behovet for automatiserte teknikker fremheves.

En annen tidlig versjon av dataetterforskningsprosessen kalles EIDIP modellen (Baryamureeba & Tushabe, 2004). Den består av fem faser og tretten underfaser. Også denne modellen diskuterer og problematiserer tidligere modeller. Heller ikke her er det noen beskrivelse av fremgangsmåte for innholdsanalyse.

Scientific Working Group on Digital Evidence (SWGDE) er en forskningsgruppe for organisasjoner som arbeider med digitale bevis. SWGDE (2014) benytter en modell med 10

faser og flere underfaser. Analysen og innholdsanalysen beskrives som en fase som må være logisk, systematisk og i henhold til organisasjonens policy. Ut over det er det ingen referanser til hvordan fremgangsmåten burde være, eller eksempler på policy.

Videreutdanningsstudiet Nordic Computer Forensic Investigators (NCFI) ved Politihøgskolen (PHS) har benyttet en modell med seks faser (Toolan, 2019): Lokalisering, preservering, sikring, klargjøring, analyse og rapportering.

Felles for disse ulike modellene er at fasen, eller underfasen, innholdsanalyse beskrives veldig kort. Fokuset for dataetterforskningsprosessen har tilsynelatende vært de tekniske fasene. Dette viser oss at innholdsanalyse er lite omtalt i litteraturen, noe som igjen danner bakgrunnen for denne oppgavens relevans. For taktiske etterforskere er det i innholdsanalysen den store jobben ligger. Denne oppgaven viser at det er behov for klarere retningslinjer og metodisk støtte til dette etterforskningsskrittet.

N. Sunde (2019a) påpeker at ulike modellene av dataetterforskningsprosessen stort sett beskriver samme prosess, men noen er mer detaljerte enn andre. Denne oppgaven tar i resten av besvarelsen utgangspunkt i dataetterforskningsprosessen slik Flaglien (2018, s. 16) beskriver den, med fem faser:

- Identifisering
- Sikring
- Klargjøring
- Analyse
- Presentasjon

Flaglien (2018) argumenterer for at denne dataetterforskningsprosessen kan brukes i alle straffesaker, og er egnet til å besvare etterforskningsspørsmålene 5HN. Modellen er også forenelig med etterforskningssirkelen (Bjerknes & Fashing, 2018). Flagliens modell for dataetterforskningsprosessen inneholder alle nødvendige faser og bygger på tradisjonell etterforskning.

På samme måte som at etterforskningsprosessen illustreres som en sirkel (Bjerknes & Fashing, 2018), er også dataetterforskningsprosessen repeterende (Flaglien, 2018). Det er også denne versjonen av dataetterforskningsprosessen N. Sunde (2019a) og Erlandsen (2019) benytter. For å kunne bygge videre på forskningen deres er det hensiktsmessig å benytte den samme

versjonen, forutsatt at jeg ikke finner svakheter ved denne. Flagliens versjon av dataetterforskningsprosessen er også pensum ved PHS (Politihøgskolen, 2019).

De fem fasene

Identifikasjonsfasen

Identifikasjonsfasen er den første av fasene i Flagliens modell. Den danner grunnlaget for de resterende fasene. Etterforskeren må forsøke å vurdere hvilke digitale enheter som kan inneholde digitale bevis. Dette gjelder også data lagret i skytjenester. Flaglien (2018) sier at identifiseringen baserer seg på hypotesene i etterforskningen. Dersom etterforskningen er i en innledende fase og identifiseringsjobben utføres av for eksempel første politienhet på åstedet, er det ikke sikkert at de har noen hypoteser i saken enda. Første enhet på åstedet vil som regel være generalister og ikke spesialister på sikring av digitale bevis (Monckton-Smith, Adams, Hart & Webb, 2013), hvilket betyr at prioriteringen blir vanskelig.

Sikringsfasen

I *sikringsfasen* blir dataene i den grad det er mulig kopiert til en enhet som politiet besitter. Et anerkjent prinsipp innen «digital forensics» har tidligere vært at dataene som skal sikres ikke må endres på noen måte². Allikevel påpeker Flaglien (2018) at det ikke bare er vanskelig, men faktisk umulig å sikre all informasjon fra et datasystem uten å endre på noe. Prinsippene om bevisets integritet kan ha behov for en oppdatering (Horseman, 2020). Årnes (2018, s. 6) beskriver det digitale bevisets integritet som et ideal som ofte er umulig å oppnå. Det er også slik at sikring av data fra et system kan påvirke data på et annet beslag som enda ikke er sikret. For eksempel kan det å skru av en datamaskin på et ransakelsessted, påvirke tilgangen til skytjenester som enda ikke er sikret (Flaglien, 2018, s. 31). Det må derfor foretas en prioritering i sikringsfasen, blant annet basert på hvor flyktige dataene er, kryptering, og om systemet er påskrudd eller avskrudd. Med *flyktige data* menes her minneboende data som ikke er lagret, og som vil forsvinne når et system skrur av eller ikke brukes (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016).

Sikring foretas vanligvis ved en speilkopiering. En *speilkopiering* er en bit-for-bit-overføring av data til politiets egen databærer. Ved en slik fremgangsmåte sikres aktive data, slettede data som ikke er overskrevet og metadata. *Metadata* er informasjon om innhold og prosesser i systemet, for eksempel informasjon om når en fil har blitt åpnet eller endret. Dersom

² Slik det fremgår av for eksempel Good Practice Guide for Digital Evidence, utarbeidet av Association of Chief Police Officers (ACPO, 2012)

speilkopiering ikke er mulig foretas heller en filkopiering (I. M. Sunde, 2015, s. 603). En slik filkopiering vil ikke fange opp for eksempel slettede data.

I mitt arbeid som etterforsker har jeg selv erfart at data fra applikasjoner for kryptert kommunikasjon, ikke alltid fremkommer av sikringsfilen fra speilkopieringen, og heller ikke lar seg kopiere ved filoverføring. «WhatsApp»³ er et eksempel på en slik meldingstjeneste som markedsfører seg med ende-til-ende kryptering. I slike tilfeller kan innholdet i disse applikasjonene gjennomgås på den beslaglagte mobiltelefonen, altså en analyse av originaldata og ikke av en speilkopi. Dette praktiske eksempelet viser oss at bevisets integritet er et ideal som ikke alltid er mulig å oppnå (Årnes, 2018). Årnes påpeker derfor viktigheten av å dokumentere hvordan data er blitt sikret og analysert.

Klargjøringsfasen

I *klargjøringsfasen* klargjøres de sikrede dataene for senere analyse og innholdsanalyse. Dataene som er sikret er i utgangspunktet binære og ustrukturerte, og må derfor gjøres lesbare og struktureres. For eksempel kan e-poster sorteres i en egen kategori. Dataene klargjøres slik at det blir mulig å vurdere om de har en verdi som bevis i straffesaken (N. Sunde, 2019a, s. 60). Klargjøringen krever teknisk kompetanse (Flaglien, 2018, s. 33). Data innsamlet i min studie viser at klargjøring også utføres av politiutdannede etterforskere som innehar den riktige kompetansen. Politiet kan prioritere å klargjøre en viss type data. *File hashing* er forsøket på å identifisere en unik fil, som et digitalt fingeravtrykk (Hamm, 2018). File hashes kan brukes for å søke etter bestemte filer, som et ledd i å redusere datamengdene (Hamm, 2018). Store datamengder gjør klargjøringsfasen mer krevende.

Det er i denne fasen det søkes etter slettede filer, krypterte filer blir om mulig dekryptert, og steganografi kan avsløres. *Steganografi* er å skjule en type informasjon i en annen fil, for eksempel å skjule tekst i en bildefil (Flaglien, 2018). «Anti-forensics» kan være en utfordring for etterforskningen (Lillis, Becker, O'Sullivan & Scanlon, 2016). *Anti-forensics* er teknikker som kan brukes for å gjøre analyse av digitale bevis mer krevende. Noen eksempler er fjernsletting av enheter og bruk av kryptering. I hovedsak vil dette utgjøre et problem i sikrings- og klargjøringsfasen. Slike oppgaver er således ikke en del av innholdsanalysen. I min videre drøftelse av innholdsanalysefasen vil jeg forutsette at utfordringer som kryptering og steganografi ikke er et problem, eller allerede har blitt løst tidligere i prosessen. Dersom data er kryptert, er de ikke tilgjengelige og kan ikke gjennomgås. Å forholde seg til resultatet av en

³ Se for eksempel <https://www.whatsapp.com/security/>

innholdsanalyse når data politiet ønsker å gjennomgå ikke er tilgjengelig, kunne vært en egen diskusjon.

Dataene klargjøres for innholdsanalyse i ulike dataprogrammer eller analyseverktøy. De fleste oppgavene i klargjøringsfasen kan ifølge Flaglien (2018) automatiseres, noe som er med på å redusere den totale belastningen på etterforskerne. Større datamengder vil i fremtiden stille enda høyere krav til automatisering.

Analysefasen

Analysefasen kan defineres som “The processing of information that addresses the objective of the investigation with the purpose of determining the facts about an event, the significance of the evidence, and the person(s) responsible” (Flaglien, 2018, s. 40 basert på Yusoff et al. 2011). N. Sunde (2019a, s. 61) definerer innholdsanalyse som en taktisk gjennomgang, analyse eller undersøkelse av beslaglagte data. Etter min mening kan innholdsanalyse også betegnes som en utvelgelse av relevant informasjon som dekker formålet med etterforskningen, herunder å avgjøre spørsmålet om tiltale.

Verdien og påliteligheten av informasjonen skal også vurderes i analysefasen (N. Sunde, 2019a). Det arbeides ut ifra hypotesene i saken, men funn som gjøres i analysefasen kan også være med på å forme nye hypoteser, slik det illustreres i etterforsknings sirkelen (Bjerknes & Fashing, 2018).

N. Sunde (2019a) deler analysefasen inn i tre underfaser, basert på arbeidet som skal utføres og den kompetansen som er nødvendig.

1. *Teknisk analyse* er undersøkelser som har et teknisk verifiserbart resultat. Et vanlig eksempel på en slik teknisk analyse er søk etter kjente filer med ulovlig innhold, for eksempel overgrepsmateriale. Enkelte slik filer kan gjenkjennes basert på filens unike hash-verdi, et tema som flere av oppgavens informanter omtaler. Utføringen krever ifølge N. Sunde (2019a) ikke bruk av skjønn, men prinsippet om repeterbarhet er gjeldende. Resultatet skal kunne gjenskapes ved bruk av samme fremgangsmåte. Men menneskelige vurderinger som gjøres i neste trinn kan bli ulike på grunn av skjønnsmessige avgjørelser.
2. *Innholdsanalyse* er undersøkelser av hva det digitale beviset fremstiller. Det vil si det innholdet som kan ses eller høres fra datamaskinen i form av for eksempel bilder, tekst og lyd. Dette er en vurdering av om innholdet utgjør dokumentasjon på straffbare forhold (Oslo PD, 2017, i N. Sunde, 2019). Analysefasen som helhet er også en

ransaking. Ikke en ny ransaking, men en fortsettelse av den opprinnelige ransakingen som var besluttet da databæreren eller dataene ble tatt i beslag. Det er kun datafiler som antas å ha betydning for saken, som hentes ut av den sikrede datamengden og blir en del av sakens dokumenter. *Sakens dokumenter*, herunder data, er dokumenter som er blitt til eller har fremkommet under etterforskningen (Riksadvokaten, 2017). Til innholdsanalysen kreves det i all hovedsak etterforskningsfaglig kompetanse (N. Sunde, 2019a, s. 73).

3. *Evaluering av digitale bevis* er en vurdering av pålitelighet, sammenhenger og tilknytninger til andre bevis. Det er også vurderinger av om beviset kan ha blitt ødelagt eller endret. Evaluering regnes som en av kjerneprosessene i de kriminaltekniske disipliner (N. Sunde, 2019a, s. 62). Casey (2016) argumenterer for at evaluering av digitale bevis krever et høyt teknologisk kunnskapsnivå og forankring i forskning. Aktuelle problemstillinger i en slik evaluering kan være om informasjon er endret, eller om deler av informasjonen har blitt slettet.

Flaglien (2018, s. 39) viser i sin beskrivelse av analysefasen til ulike teknikker: Statistiske metoder, forståelse av protokoller og dataformater, knyttingsanalyser, bruk av tidslinjer og «manuell analyse», som er det samme som innholdsanalyse. Videre påpeker Flaglien at bevisene vil være ulike for forskjellige kriminalitetstyper. Det kan også finnes digitale bevis i forbindelse med en fysisk forbrytelse. I. M. Sunde (2018, s. 71) viser til et eksempel fra en norsk drapsetterforskning der digitale bevis ble avgjørende for at tiltalte ble dømt for overlagt drap. Tiltaltes forklaring stemte ikke overens med beslaglagte e-poster, internetthistorikk og lokasjonsdata.

Flaglien beskriver bruk av søkeord og søkestrenger som en teknikk for å forenkle innholdsanalysen. Det er en målrettet teknikk som kan brukes når etterforskerne vet hva de ser etter. Det kan eksempelvis søkes etter navn på involverte personer, telefonnummer, adresser og e-postadresser. Innholdsanalysen er tidkrevende (Flaglien, 2018, s. 43), noe som gjør det relevant å se på forbedringspotensialer.

Presentasjonsfasen

Presentasjonsfasen er den siste fasen i dataetterforskningsprosessen. Resultatet av analysen presenteres i en rapport som dermed blir en del av sakens dokumenter og etter hvert gjort tilgjengelig for partene i saken. Rapporteringsplikten følger av politiinstruksen § 7-6 andre ledd. Rapporten skrives vanligvis i BL under rutinen «annet dokument». BL er politiets elektroniske

straffesakssystem (Bjerkenes & Fashing, 2018). BL-rutinen «annet dokument» brukes for blant annet undersøkelsesrapporter (Bjerknes & Williksen, 2015). Hva som skal være med i en rapport fra en innholdsanalyse er ikke beskrevet i pensum for rapportskriving ved Politihøgskolen⁴. I rundskriv fra Politidirektoratet (2010) om behandling av beslag i straffesaker, omtales beslag av data eller elektroniske spor spesielt. Rundskrivet ble oppdatert i 2017. Der sies det at ved filkopiering og speilkopiering skal det i sikringsfasen skrives en sikringsrapport med en overordnet beskrivelse av prosedyren som ble benyttet ved sikring. Denne sikringsrapporten blir en del av sakens dokumenter, og på den måten en del av presentasjonsfasen. De filene som hentes ut av en speilkopi tas i beslag og blir en del av sakens dokumenter. Det skal således også skrives en rapport om ransaking/beslag i BL.

Denne oppgaven handler i utgangspunktet om underfasen innholdsanalyse, men fordi rapportskrivingen henger så tett sammen med og er dokumentasjonen på innholdsanalysen, blir rapportene også omhandlet.

I presentasjonsfasen må alle funnene som er gjort oppsummeres, og de handlingene som er utført må det redegjøres for (Flaglien, 2018, s. 45). Det er allikevel slik at søkeord kan gi treff, uten at politiet vurderer treffene som relevante. Det er fortsatt kun de filene som antas å ha betydning som bevis som skal inngå i sakens dokumenter, jfr. strpl § 203. Forsvarer og siktede, eller andre parter i saken, får ingen oversikt over de treffene som politiet har vurdert og konkludert med at ikke er relevante⁵. Likevel har tiltalte via sin forsvarer rett til å få vite hvilke søkeord som er benyttet⁶.

Flaglien (2018, s. 46) sier at følgende punkter er påkrevd å inkludere i en sluttrapport:

- Roller og oppdrag gitt i etterforskningen
- Oppsummering av alle informasjonskilder
- Sikring og analyse av innholdet, som reflekterer forvaringskjeden (chain of custody) og bevisets integritet
- Visualisering og diagrammer
- Bilder og skjermbilder
- Informasjon som støtter oppunder repeterbarhet av analyseresultatene
- Programmene som har blitt brukt

⁴ Læreboken Politirapport (Bjerknes & Williksen, 2015)

⁵ Se HR-2018-1901-U, (sak nr. 18-136686STR-HRET)

⁶ Se HR-2011-1744-A (44)

- Funn som er gjort

Flere analyseverktøy har funksjoner som kan dokumentere alle søk og sorteringer som er utført, men det alene er ikke tilstrekkelig. Kanskje er det heller ikke en hensiktsmessig dokumentasjonsmåte, dersom det er gjort mange søk over lang tid. Kanskje er det mer egnet som et internt arbeidsdokument, eller et vedlegg til rapporten. I tillegg til informasjon om hvilke søk som er utført bør det fremkomme hvilke deler av beslaget som ikke er gjennomgått (I. M. Sunde, 2019).

Det som presenteres må skrives og legges frem på en forståelig måte, slik at det kan leses av personer uten teknisk kompetanse. Det kan være tidkrevende å skrive denne rapporten (Flaglien, 2018).

Formålsstyring av innholdsanalysene

Etterforskning skal være formålsstyrt (Riksadvokaten, 3/1999). Etterforskere som gjennomfører innholdsanalyser trenger både kompetanse i bruk av analyseverktøyet, samt god kjennskap til saken for å kunne vurdere informasjonen som fremkommer. Innholdsanalysen er en fase som hovedsakelig krever etterforskningsfaglig kompetanse, blant annet for å unngå bekreftelsesbias (Ask, 2013). Fravær av riktig kompetanse er en av fire ikke-tekniske feilkilder beskrevet av N. Sunde (2019a), og kan føre til at viktig informasjon blir oversett.

Innholdsanalyse kan sammenlignes med politiavhøret hva gjelder formålsstyring. Riksadvokaten har i sitt rundskriv om politiavhør presisert at i forberedelsesfasen må etterforskerne ha en klar oppfatning av formålet med avhøret (Riksadvokaten, 2/2016). Noe av bakgrunnen for denne presiseringen var Riksadvokatens observasjon av at mange politiavhør var veldig lange, inneholdt mye informasjon, men fremsto som lite formålsstyrte. På samme måte som en forklaring kan gi veldig mye informasjon, består et databeslag av enorme mengder informasjon. Med databeslag er det ikke mulig å lese gjennom alt, og behovet for målrettethet er enda større.

I enkelte straffesaker gjennomføres innholdsanalysen av samme etterforsker som utfører alle andre etterforskningskritt. I andre saker kan det være flere etterforskere som utfører innholdsanalysen, eller det kan være at spesialister på innholdsanalyser bistår med denne ene arbeidsoppgaven. I alle tilfeller bør formålet med innholdsanalysen defineres klart, for å sikre en formålsstyrt etterforskning.

Hjort (2019, s. 212) har beskrevet behovet for, og utfordringer med utforming av mandater i forbindelse med sortering av databeslag som kan inneholde beslagsfritt materiale. Dette er en sortering som må gjøres av retten, men utgangspunktet er det samme som ved politiets innholdsanalyse av databeslag; en eller flere omfattende speilkopier skal gjennomgås og det er både praktiske og juridiske problemstillinger knyttet til å identifisere den informasjonen som skal bli en del av sakens dokumenter. Den personen som sorterer data for retten har sakkyndig kompetanse på å sortere, men er sjelden kompetent til å vurdere innholdet (Hjort, 2019). Politiet derimot, må ha kompetanse om saken og kunne vurdere innholdet.

Formålet med innholdsanalysen må ligge til grunn for mandatet, og mandatet må omfavne både det som er til gunst og til ugunst for siktede (Hjort, 2019). Mandater kan utformes skjematisk, med søkeord og instruksjoner for fremgangsmåte. Politiets innholdsanalyser skiller seg imidlertid fra rettens sortering ved at dataetterforskningsprosessen og innholdsanalysen er gjentakende prosesser der det må gjøres nye vurderinger underveis (Flaglien, 2018; Bjerkenes & Fashing, 2018). Heldigvis kan mange veletablerte prinsipper for fysiske bevis også overføres til håndtering av digitale bevis (Flaglien, 2018).

Hvorfor beslagene blir så store, og utfordringer det gir

Store databeslag, også omtalt som volumproblemet, har lenge vært sett på som en utfordring for dataetterforskningsprosessen (Lillis et al., 2016). Digitale bevis finnes over alt og er av betydning i så godt som alle straffesaker (Årnes, 2018, s. 1). Den store og eksponentielt økende informasjonsmengden som sikres i en straffesak gjør etterforskningene mer omfattende (NOU 2017:5). De fleste nordmenn har i dag tilgang til ubegrenset lagringsplass i skytjenester, og har aldri behov for å slette data. Problemet for politiet er komplekst både i form av å sikre informasjonen og å orientere seg i informasjonen som er sikret. Politiet har også tilgang til å sikre data fra servere som står i utlandet, for eksempel via datamaskiner som er beslaglagt i Norge⁷.

I. M. Sunde (2019) mener at reguleringen av databeslag må bli tydeligere. Dette bygger blant annet på at Høyesterett ved flere anledninger har måttet tolke reglene om ransaking og beslag. Regler om beslagsforbud, relevanskrav og forholdsmessighetsvurderinger skal være med på å begrense hvor mye data politiet tar i beslag. Dog er det flere grunner til at databeslagene allikevel blir svært store. De kriminaltekniske metodene bygger på flere prinsipper, der et av disse er at dataene ikke skal endres. Dette fører til speilkopiering av all data på databærere som

⁷ Se HR-2019-610-A, (sak nr. 19-010640STR-HRET)

beslaglegges. I. M. Sunde (2019) påpeker at dersom en allikevel skulle ønske å foreta en utvelgelse eller relevansvurdering, blir det nærmest umulig å gjennomføre dette mens ransakingen pågår fordi datamengdene er så store. Det er en av flere grunner til at det lages speilkopier. «Triage» er et begrep som stammer fra akuttmedisin og prioritering av pasienter. *Triage* betyr sortering og begrepet brukes i litteraturen om digitale bevis i diskusjoner om hva som skal beslaglegges (SWGDE, 2014). Slike prioriteringer kan være så tidkrevende at de i praksis ikke lar seg gjennomføre (I. M. Sunde, 2015). Rent praktisk består prioritering på et ransakessted noen ganger av å se bort i fra eldre databærere, som politiet for eksempel antar at ikke lenger er i bruk.

Hamremoen (2015, s. 224) påpeker at selv et databeslag fra et vanlig hjem vil kunne utgjøre så store datamengder at det nærmer seg en grense for hva som er mulig å analysere på tradisjonelt vis. Hamremoen (2015) mener dette utfordrer politiet på hva som faktisk skal sikres ved en ransaking. Det er allikevel slik at politiet ofte bare får én mulighet til å sikre bevisene, men mange muligheter til å returnere dem eller slette filer som ikke er relevante (I. M. Sunde, 2015). Uttrykket «The Golden Hour» refererer til viktigheten av det arbeidet som blir gjort tidlig i etterforskningen, der politiet har mulighet til å sikre bevis som ellers vil kunne gå tapt (Monckton-Smith et al., 2013, s. 84). Et annet moment som taler for å prioritere å sikre data tidlig i etterforskningen er den begrensede lagringstiden på for eksempel IP-adresser (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 265).

Det er utfordrende å skaffe et grunnlag for å prioritere hva som skal beslaglegges. N. Sunde (2017) har vist eksempler på hvordan dataetterforskere som er med fysiske ransaker ikke har kapasitet til å undersøke digitale enheter som identifiseres på stedet. Dette på tross av at en slik tidlig undersøkelse på ransakingsstedet både kunne være med på å identifisere viktige bevis, og redusere den totale mengden med beslaglagt data. Det kan for eksempel dreie seg om databærere som åpenbart tilhører noen andre, eller kun inneholder filer av en type som ikke er relevant for etterforskningen.

Rettens sortering av beslagsfritt materiale blir noen ganger så grundige og langvarige at de kan komme i konflikt med retten til å få saken sin avgjort innen rimelig tid, jf. Grunnloven § 95 og EMK artikkel 6 nr. 1. Dette illustrerer at sorteringer og prioritering for å begrense mengden beslaglagt data er tidkrevende. At datamengdene er store når fasen innholdsanalyse begynner er i noen saker umulig å unngå. Eksempelet fra innledningen med et beslag på 50 terabyte kan brukes til å illustrere dette (Riksadvokaten, 2019). Selv om bedre tid til prioriteringer

innledningsvis kunne halvert mengden beslaglagt data, vil beslaget fortsatt være så stort at de samme problemstillingene gjelder; det er ikke mulig å gjennomgå alt.

Hvilken del av databeslaget inngår i sakens dokumenter?

Formålsstyring av etterforskningen legger visse begrensinger på hvilken informasjon som skal være en del av straffesaken. Når politiet tar beslag i en databærer er det et minimum at denne databæreren antas å ha betydning som bevis, jf. strpl § 203. Men en databærer kan inneholde enorme mengder informasjon. Det er ingen automatikk i at alle disse filene antas å ha betydning som bevis, men de speilkopieres som en del av sikringsprosessen. Det er ikke hensiktsmessig å gjøre hele databeslaget til en del av sakens dokumenter.

Rettspraksis er også slik at kun de dokumentene eller filene som politiet velger å hente ut etter sin innholdsanalyse, blir en del av sakens dokumenter⁸. Sterke personvern hensyn og politiets taushetsplikt tilsier at en tiltalt ikke uten videre bør få tilgang til dokumenter og filer sikret av politiet, men som tilhører fornærmede eller andre parter i saken.

Oppsummering: Viktigheten av innholdsanalyse

Avhør er det etterforskningsskrittet som anvendes oftest, og det er gjennomgående straffesakenes mest sentrale bevis (Rachlew & Fashing, 2015, s. 225). Men det er flere saker der mistenkte/siktede nekter å forklare seg, og vitnene er få. Digitale spor finnes over alt og er relevant for alle typer saker. Funn i de sikrede dataene brukes for eksempel til konfrontasjon i avhør (N. Sunde, 2019a). Derfor er analysen av de sikrede dataene viktig.

I dette kapitlet har vi sett hvilken sentral plass dataetterforskningsprosessen og innholdsanalysen har i dagens etterforskninger. Praktiske og formelle forhold i forbindelse med ransaker gjør det vanskelig å begrense datamengdene som beslaglegges. Innholdsanalyse av store datamengder er derfor en utfordring som må håndteres. Problemstillingen i denne oppgaven gjelder faktiske forhold, i form av hvilke fremgangsmåter som benyttes av norsk politi ved innholdsanalyse av databeslag. En overordnet fremgangsmåte for innholdsanalyse synes å ikke være tilstrekkelig definert i dag. De juridiske henvisningene som er trukket inn her danner et rammeverk som etterforskerne må holde seg innenfor i arbeidet med innholdsanalyser.

⁸ Se HR-2018-1901-U, og 2011-1744-A.

3. Metode

Denne oppgaven skal blant annet svare på hvilke fremgangsmåter som benyttes ved innholdsanalyse, herunder om hypotesene og informasjonsbehovene er styrende for innholdsanalysen og hvordan siktedes rettigheter ivaretas. Påfølgende beskrives samfunnsvitenskapelig metode kort, før det gjøres rede for kvalitative intervjuer som er den valgte metoden. Metodevalget begrunnes og styrker og svakheter med metoden vil bli drøftet opp imot andre samfunnsvitenskapelige metoder som kunne ha blitt brukt til å forsøke å svare på den samme problemstillingen.

Andre samfunnsvitenskapelige metoder enn intervjuer vil ikke bli gjort rede for i detalj, kun nevnt i den hensikt å kunne drøfte fordeler og ulemper ved metodevalget.

Samfunnsvitenskapelig metode.

Samfunnsvitenskap er studier av sosiale fakta og fenomener (Bukve, 2016, s. 38). I følge Johannessen, Tufte og Christoffersen (2016) er samfunnsvitenskapelig metode hvordan forskeren skal gå frem for å få informasjon om den sosiale virkeligheten. Hvordan skal denne informasjonen analyseres, og hva forteller den oss om forhold og prosesser i samfunnet? Data skal samles inn, tolkes og analyseres. Empirisk forskning kjennetegnes av systematikk, grundighet og åpenhet. Metodelæren er hvordan en kan gå frem for å undersøke om antakelser stemmer overens med virkeligheten (Johannessen et al., 2016, s. 26). Kort sagt, metode er veien til målet (Kvale & Brinkmann, 2015).

Samfunnsvitenskap og samfunnsvitenskapelige metoder skiller seg fra de naturvitenskapelige. I naturvitenskapen er forskeren i større grad en tilskuer til det som studeres. Samfunnsforskeren derimot er en del av, og deltar i, det samfunnet han studerer. Et gyllent eksempel er min egen situasjon, der jeg som ansatt i politiet har innholdsanalyse som del av mine oppgaver- og nå skal forske på fenomenet. Det er ikke mulig å være bare en tilskuer. I tillegg er det slik at samfunnsforskeren som regel må kommunisere med de som skal skaffe informasjon eller data, slik det er gjort i denne oppgaven gjennom intervjuer. Resultatene fra samfunnsforskning formidles også tilbake til samfunnet, og forskeren kan dermed være med på å påvirke det samfunnet han selv er en del av (Johannessen et al., 2016). I tilfellet med denne oppgaven formidles resultatet tilbake til politiet, som både jeg og informantene er en del av.

Kvantitativ eller en kvalitativ metode?

Det skiller mellom kvantitative og kvalitative metoder innenfor samfunnsvitenskapen. Kvalitative metoder egner seg godt for å undersøke fenomener som man vet lite om, eller ønsker

å få en fyldigere forståelse av (Johannessen et al., 2016). En vanlig oppfatning er at kvalitative metoder fremmer innsikt eller forståelse, mens kvantitative metoder gir oversikt eller forklaringer (Tjora, 2017, s. 28). Allikevel mener Tjora (2017) at den viktigste forskjellen er at kvantitative og kvalitative metoder kan forklare forskjellige aspekter av det samme fenomenet. Selv om det er skrevet mye om dataetterforskningsprosessen finnes det lite litteratur om selve innholdsanalysen. Både i akademia, opplæring ved PHS, og i politiets systemer for kompetansedeling (KO:DE) er informasjon om innholdsanalyse mangelvare. Det at innholdsanalyse er en arbeidsoppgave som er lite beskrevet, kan være et argument for å bruke en kvalitativ metode til å besvare problemstillingen. Dette fordi kvalitative metoder kan være med på å gi ny innsikt i et fenomen. Det å senere følge opp denne oppgavens funn med en kvantitativ undersøkelse kunne gi en bedre helhetsoversikt over hvordan det store flertallet av innholdsanalysene utføres.

Det ble vurdert å bruke en kvantitativ metode som for eksempel spørreundersøkelse. Valget falt allikevel på en kvalitativ metode fordi det var vanskelig å finne tilstrekkelig litteratur om hvilke fremgangsmåter som benyttes per i dag.

Semistrukturerte dybdeintervjuer

I kommende avsnitt diskuteres hvilken informasjon intervjuer kan gi og når intervju er en hensiktsmessig metode. Deretter beskrives informantene og rekrutteringen av disse. Så gjøres det rede for den praktiske gjennomføringen og avslutningsvis reflekteres det over valget av metode og gjennomføring.

Valg av metode må harmonere med forskningsspørsmålet. Dersom forskningsspørsmålet er «hvordan gjøres noe?», så er det stor sannsynlighet for at intervjuer er en relevant metode (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 136). Denne oppgaven forsøker å svare på hvordan innholdsanalyser av databeslag faktisk gjennomføres. Semistrukturerte dybdeintervjuer kan gi svar på dette. Intervjuer er den mest utbredte datagenereringsmetoden innenfor kvalitativ forskning (Tjora, 2017, s. 113).

Dybdeintervjuer brukes hovedsakelig i studier av meninger, holdninger og erfaringer. Det Kvale og Brinkmann (2015) omtaler som livsverdenen til informanten. Livsverdenen er informantens levde arbeidshverdag, og en beskrivelse av dagliglivet slik det oppleves uten alle forklaringer (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 46). Livsverdenen til informanten er relevant i denne sammenheng fordi det er skrevet så lite om innholdsanalyse, samtidig som det er en

arbeidsoppgave det brukes mye tid på. Å dokumenter hvordan dette gjøres vil derfor gi ny innsikt og bedre kunnskapsgrunnlaget for tiltak som kan utvikle dagens praksis.

Johannessen et al. (2016, s. 32) sier at data, eller *empiri*, er mer eller mindre vellykkede representasjoner av virkeligheten. Når noe observeres og registreres blir det data, men data eller empiri er ikke virkeligheten. Forholdet mellom virkelighet og empiri er komplisert, og er et sentralt spørsmål i samfunnsvitenskapen. Tjora (2017) sier at empiri, eller empirisk data, er forskningsdata. I denne oppgaven er empirien de intervjuene som er blitt gjennomført og transkribert. Analysen baserer seg på transkripsjonene.

Informanter, antall og rekruttering av disse

Svaret på hvor mange informanter som trengs er enkelt, «Intervju så mange personer som det trengs for å finne ut det du trenger å vite» (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 148). I intervjuundersøkelser er antallet ofte 15 +/- 10. I denne oppgaven har seks informanter blitt intervjuet. Antall informanter må ikke være for høyt, da det gir for lite tid til analyse av intervjuene innenfor rammene av en masteroppgave. Selv om antallet må være stort nok til å besvare problemstillingen, er det ikke nødvendigvis slik at flere intervjuer gjør undersøkelsen mer vitenskapelig. En hovedregel for utvalg i kvalitative intervjustudier er å velge informanter som kan forklare seg reflektert om det aktuelle temaet (Tjora, 2017, s 130). Dette var bakgrunnen for ønsket om å rekruttere informanter med erfaring fra innholdsanalyser. Ønsket for studien var i utgangspunktet å rekruttere generalister, som har innholdsanalyser som en del av sine arbeidsoppgaver, men som også gjennomfører andre etterforskningskritt. De informantene som ble gjort tilgjengelige kan dog alle betegnes som spesialister på innholdsanalyse.

Datainnsamlingen består av seks intervjuer med ansatte i Oslo politidistrikt og Økokrim. I forbindelse med informantene fra Økokrim må det nevnes at jeg selv er etterforsker i Økokrim. For å unngå å velge noen av mine egne bekjente i organisasjonen, har det vært ekstra viktig å gå den formelle veien slik andre studenter og forskere i tilsvarende situasjon måtte ha gjort. Det ble rettet en henvendelse til sjef Økokrim, som satte meg i kontakt med nestkommanderende og lederen for fagavdelingen. Etter et telefonmøte med de to sistnevnte, der problemstillingen til oppgaven ble presentert, foretok leder for fagavdelingen et utvalg av personer som kunne kontaktes. En fordel med at leder for fagavdelingen foretok utvalget, var at jeg selv unngikk å velge informanter blant mine kollegaer. Det var selvfølgelig en forutsetning at disse i tillegg samtykket til å la seg intervjuet. Jeg tok selv kontakt med den enkelte informant for å avklare

om de samtykket til å la seg intervju og for å planlegge gjennomføringen. Fagavdelingen valgte ut etterforskere som alle er «superbrukere» på det datasystemet som hovedsakelig benyttes ved innholdsanalyser hos Økokrim. Superbrukere er etterforskere som har et ekstra ansvar for opplæring i, og videreutvikling av de datasystemene som benyttes. Tanken med dette utvalget var å treffe informanter som det er høy sannsynlighet for at kan uttale seg reflektert om temaet innholdsanalyse. En mulig begrensning er at ingen av informantene hos Økokrim har bakgrunn som politi. Å intervju noen etterforskere som ikke er utdannet fra PHS kan på sin side også gi en bredere innsikt i temaet. Måten disse har håndtert store datamengder før de begynte i politiet, og bakgrunnen de har, kan gi et kritisk blikk på hvordan håndtering av store datamengder løses i politiet.

I kontakten med Oslo politidistrikt ble det først sendt en henvendelse til leder for felles enhet for etterretning og etterforskning (FEE). Dette for å avklare om det var kapasitet til å gjennomføre intervjuer. Det første svaret fra Oslo politidistrikt var positivt, men gjorde det også klart at distriktet får mange slike henvendelser. Etter at det kom nye retningslinjer fra PHS om kontakt med nettopp Oslo politidistrikt, ble det sendt en ny henvendelse til HR-seksjonene i distriktet. Dette var i samme tidsperiode som tiltakene i forbindelse med Covid-19 ble iverksatt. Det fulgte en periode med omstilling i politiet så vel som i resten av samfunnet. Når jeg på nytt tok kontakt med Oslo politidistrikt informerte jeg om at alle intervjuer ville bli gjennomført ved bruk av videokonferanse. Jeg ble deretter kontaktet direkte av en ansatt ved Seksjon for digitalt politiarbeid og innovasjon (SDPAi) i Oslo politidistrikt, som hadde fått informasjon om datainnsamlingen og ønsket å stille til intervju. Denne personen ble intervjuet. Etter noe tid ble jeg så kontaktet av en bekjent i Oslo politidistrikt som fortalte at det var blitt gitt informasjon om datainnsamlingen på en parole. Vedkommende er leder for E-spor⁹ og gav meg en liste med navn på personer som jeg kunne kontakte for å høre om de var villige til å stille til intervju. De aktuelle personene hadde da allerede fått informasjon om datainnsamlingen og uttrykt at de var positive til å delta.

I forespørselen til Oslo Politidistrikt og Økokrim ble det spesifisert at det var ønskelig å intervju generalister. Men de som i praksis bisto med rekrutteringen av informanter både i Oslo politidistrikt og i Økokrim fikk detaljert informasjon om oppgavens problemstilling. Dette kan ha vært en medvirkende årsak til at informantene i stor grad viste seg å være spesialister innen innholdsanalyse. Det påpekes at en tilsvarende studie med intervju av seks generalister

⁹ Avsnittet for elektroniske spor, er underlagt FEE i Oslo Politidistrikt

kunne ha gitt andre viktige svar. På den andre siden kan ekspertintervjuene ha gitt ekstra innsikt og kunnskap som ikke ville blitt belyst ved å intervju generalistene. Som nevnt tidligere må det benyttes en kvantitativ undersøkelse, for eksempel spørreundersøkelse, dersom hensikten er en helhetsoversikt over hvilken kompetanse som finnes og hvilke fremgangsmåter som benyttes.

Det ble også vurdert å intervju studenter ved PHS som er i ferd med å fullføre sin utdanning. På den ene siden kunne dette gitt en bedre innsikt i hvilken opplæring som gis under utdanningen. På den andre siden ville intervju med studenter som antakeligvis har lite erfaring med innholdsanalyse gitt et dårligere bilde av hvilke fremgangsmåter som faktisk benyttes i politiet. Intervjuer av studenter ble derfor valgt bort.

Hvem er informantene?

I utvalget inngår både spesialetterforskere, med annen utdanning enn politihøgskolen, etterforskere med politibakgrunn og dataetterforsker med teknisk bakgrunn. Fem av etterforskerne har gjennomført flere innholdsanalyser både i egne saker og på bestilling fra andre. Dataetterforskeren etterforsket ikke egne saker, men gjennomførte innholdsanalyser på bestilling fra andre.

Samtlige seks informanter er menn. Vanligvis kunne det være uheldig å opplyse om kjønnet til informantene, da det kan gjøre det lettere å identifisere vedkommende, og generelt sett burde utvalget ha bestått av både kvinner og menn. Det var ikke mulig basert på de personene som ble gjort tilgjengelige for datainnsamlingen, da dette feltet er mannsdominert. I oppgavens resultatkapittel er alle informantene omtalt som «informant», og nummerert fra 1 til 6. Det blir ikke spesifisert hvem som er etterforsker, spesialetterforsker eller tekniker. Med såpass små fagmiljøer ville det gjøre det vanskelig å anonymisere sitatene. Besvarelsen ser på problemstillingen med innholdsanalyse for politiet i sin helhet, og resultatet skal ikke være en sammenligning av de ulike tjenestestedene. Dette vurderes derfor ikke som problematisk. I oppgaven gjengis totalt 39 sitater fra informantene. Det er minimum fem og maksimum åtte sitater fra hver informant. Denne opptellingen tyder på jevn representasjon og at ingen deler av datamaterialet har blitt utelatt.

Informasjon til informantene

Alle informantene har skrevet under på «informasjon til informantene¹⁰». Dagen før intervju sendte jeg e-post til informantene for å minne dem om at selv om de intervjues av en kollega, må de ikke si noe annet til meg enn de kunne sagt til en hvilken som helst annen ekstern forsker eller student, samt at de ikke er unntatt fra sin taushetsplikt. Muligheten til å komme tett på informantene, og at vi i en annen sammenheng ville vært kollegaer, gir en ekstra utfordring med tanke på taushetsplikt. Informasjon som aldri ville ha blitt gitt til en ekstern, kan glippe ut i en samtale mellom to kollegaer. Ved noen anledninger i intervjuene ble informantene minnet på dette, da jeg fikk inntrykk av at de var i ferd med å fortelle om konkrete saker.

Bruk av videokonferanse

For at dybdeintervjuene skal ha god kvalitet må det opparbeides en tillit mellom forsker og informant (Tjora, 2017, s. 116). Et moment i opparbeidingen av tillit mellom intervjuer og informant er det å ha tid til å snakke litt vidt innledningsvis. Dette kan gi en bedre og mer avslappet intervjusituasjon (Tjora, 2017, s. 116). I det innledende arbeid med oppgaven ble utvalget av informanter begrenset til å gjelde politidistrikter og særorganer som holder til på det sentrale Østlandet. Begrunnelsen for dette var planen om å gjennomføre intervjuene ansikt til ansikt, i kombinasjon med at praktiske årsaker som tidsbruk og økonomi talte imot lengre reiser. Det å være fysisk til stede gir adgang til ikke-språklig informasjon som for eksempel gester og ansiktsuttrykk, og mulighet til vanlige høflighetsformer som håndhilsning og lignende (Kvale & Brinkmann, 2015).

Intervjuene til denne studien har blitt gjennomført ved bruk videokonferanse. Bruken av videokonferanse skyldes anbefalinger fra Helsedirektoratet (2020) i forbindelse med Covid-19. Det ble anbefalt å bruke digitale møter der det var mulig. Overgangen til videomøter ble derfor en forutsetning for å kunne gjennomføre prosjektet. Tjora (2017) har drøftet noen fordeler og ulemper ved fjernintervjuer som er relevante her. På den ene siden gir videointervjuer tilgang til et større antall informanter, særlig de informantene som befinner seg i et annet geografisk område. På den andre siden forsvinner noe av samtaleaspektet når både informant og intervjuer mister muligheten til å bruke kroppsspråk fullt ut. Videomøter kan også oppleves som utmattende og stressende (Wiederhold, 2020). Det kan også være vanskeligere å bruke god tid på oppvarmingsspørsmål, og den gode kontakten som kan oppnås gjennom fysiske møter forsvinner (Tjora, 2017, s. 170). God tid til oppvarmingsspørsmål er viktig for å bygge opp tillit

¹⁰ Se oppgavens Vedlegg 2

mellom intervjuer og informant, og tilliten er igjen en viktig faktor for å sikre god kvalitet på intervjuene. Videomøter ble valgt fremfor telefonintervjuer, fordi det gir noe bedre mulighet til å bruke kroppsspråk og å bli kjent med informantene.

Selv om de teknologiske løsningene for videokonferanse har blitt bedre de siste årene, vil det kunne oppstå tekniske problemer som forsinkelser eller forstyrrelser av bilde og lyd. Dette erfarte jeg i flere av intervjuene. Lyden ble ved en anledning dårlig, noe som gjorde at informanten misforsto mitt spørsmål. Ved en annen anledning var lyden fra informantens PC dårlig, og jeg måtte be informanten om å gjenta flere svar. Bruk av videokonferanse sikrer heller ikke den samme konsentrasjonen som i et fysisk møte. Dersom jeg tidligere i prosessen hadde sett løsningen med intervju på videokonferanse som en mulighet kunne informanter ha blitt rekruttert fra flere distrikter. Det kunne også kunne gitt andre svar, da Oslo målt i folkemengde er landets største politidistrikt og i praksis har en større grad av spesialisering enn andre distrikter (Bjerknes & Fashing, 2018). Det kunne vært lettere å rekruttere generalister i andre distrikter, slik det opprinnelige ønsket var.

Valg av teknisk løsning.

Norsk senter for forskningsdata (NSD) kom med tips til gjennomføring av forskningsprosjekter som ble påvirket av Covid-19. I følge NSD kan prosjekter der personvernulempen er lav gjennomføres ved hjelp av digitale plattformer (NSD, 2020). Forskningsprosjektet i denne oppgaven har lav personvernulempe basert på kriteriene til NSD. Den digitale plattformen som brukes er da en databehandler, og dette ble avklart med veileder slik NSD krever. Selv om mange digitale plattformer promoterer seg selv med løsninger for ende-til-ende kryptering, oppdages det med jevne mellomrom sikkerhetshull i disse løsningene. For å sikre tillitt hos informantene, og dermed kvaliteten på intervjuene, ble derfor politiets løsning for videokonferanse brukt.

Transkripsjon

Intervjusamtaler transkriberes fra muntlig til skriftlig form i den hensikt å gjøre dem bedre egnet for analyse (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 206). Det ble kun gjort opptak av lyden under intervjuene. Det ble brukt en ekstern lydopptaker som jeg plasserte like ved høyttaleren på PC-en. Dette sikret god lyd kvalitet på både min egen og informantens stemme. Lydopptakets kvalitet påvirker hvor ressurskrevende det er å transkribere opptaket. (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 207). En god transkripsjon gir et bedre grunnlag for en god analyse.

Alle intervjuene ble transkribert av meg, noe det er flere grunner til. For det første sikres det at lydopptaket ikke kommer på avveie. Det å transkribere intervjuet selv gav også viktig kunnskap om egen intervjustil. De første opptakene ble transkribert før de siste intervjuene ble gjennomført, og dette gav innsikt som gjorde at intervjuguiden ble noe endret i forkant av de tre siste intervjuene. Under transkripsjonsprosessen foretas det en utvelgelse av hvilke dimensjoner av den muntlige samtalen som skal tas med i det skriftlige materialet. Kvale og Brinkmann (2015) skriver at det for eksempel kan tas med pauser, understrekninger og følelsesuttrykk. Til denne studien har det blitt vurdert som mer hensiktsmessig å fremstille en lettlest utgivelse av informantenes forklaringer. Dette er ikke en språklig analyse, men et forsøk på å finne frem til en fremgangsmåte på en arbeidsoppgave. Ulempen med å transkribere på denne lettteste måten er at det ikke fremkommer i samme grad hvor informanten for eksempel har vært i tvil. For øvrig ble det transkribert ordrett, uten å pynte på språket.

Analyse

Å analysere i samfunnsvitenskapen betyr å dele opp noe i biter eller elementer (Johannessen et al., 2016). Analyse av kvalitative data har noen likhetstrekk med innholdsanalyse av databeslag, men formålet er ulikt. Analyse av kvalitative data skal gjøre det mulig for leseren av forskningen å få økt kunnskap om saksområdet uten selv å gjennomgå dataene. Innholdsanalyse av databeslag er en del av en etterforskning, og etterforskningens formål er blant annet å avgjøre spørsmålet om tiltale. Med kvalitative data bør den som har samlet inn dataene også analysere dem, i motsetning til kvantitative data der dette ikke er noen betingelse.

I denne oppgaven er det brukt en klassisk tematisk analyse (Johannessen et al., 2016), og det analyseres med fokus på informantenes mening. Det finnes ikke noe magisk redskap som gjør analysen enkel, men hele analyseprosessen kan deles inn i seks trinn (Johannessen et al., 2016):

1. Intervjupersonene beskriver sin livsverden
2. Intervjupersonene selv oppdager nye forhold
3. Intervjueren foretar fortolkninger i løpet av intervjuet
4. Det transkriberte intervjuet blir tolket av intervjueren, den «egentlige analysen»
5. Gjenintervjuing (har ikke blitt brukt i denne studien)
6. Intervjupersonene begynner å handle på bakgrunn av ny innsikt de har fått

Før et analysearbeid starter må datamengden reduseres. Intervjuene har blitt transkribert, så utgangspunktet for dataanalysen i denne oppgaven er tekst. Det finnes flere ulike dataverktøy for analyse av forskningsdata med funksjoner for søking og sortering. Men de fleste av

funksjonalitetene i disse programmene finnes også i vanlige tekstbehandlingsprogrammer (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 226).

Intervjuene ble transkribert i Microsoft Word. De ferdig transkriberte intervjuene ble deretter kopiert inn i Microsoft Excel. Excel-arket ble bygget opp med åtte arkfaner. Første fane inneholdt de 14 kodene som ble valgt. Disse gjengis nedenfor. Det var i utgangspunktet åtte koder, men flere ble lagt til underveis i transkripsjonen. De seks neste arkfanene besto av intervjuene. I den siste arkfanen var transkripsjon av samtlige intervjuer samlet. Ved kopiering til Excel ble intervjuene automatisk delt inn i avsnitt. Annethvert avsnitt består av mine spørsmål, og annethvert informantenes svar. Der svarene var lengere enn 250 ord ble disse delt opp i flere avsnitt for å lette analysen av flere temaer. Skjemaet ble også laget slik at et avsnitt kan ha flere koder, da de relevante temaene ofte er knyttet tett sammen.

Koding

Det finnes flere ulike strategier for koding innen kvalitativ forskning (Tjora, 2017, s. 197). Enkelte har advart mot å ha for stor tro på koding fordi det er krevende å bryte ned en mening til noe som kan fanges av en kategori (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 227). Fordelene med koding er allikevel flere. Forskeren blir kjent med detaljene i materialet og særlig for nye forskere og analytikere er det en fordel at kodingen er relativt enkelt å bryte ned i ulike trinn. Min erfaring er at prosessen var viktig for å identifisere de sentrale temaene.

Til slutt besto kodeskjemaet av 14 ulike koder:

1. Fremgangsmåte for innholdsanalyse
2. Automatisering
3. Analyseverktøy / dataprogrammer
4. Opplæring
5. Kompetanse
6. Rapport
7. Rapport om ransaking/ beslag
8. Siktedes rettigheter
9. Hypoteser, informasjonsbehov og mandat
10. Kvalitetssikring
11. Notoritet
12. Søkord/ Keyword search
13. Databeslagenes størrelse som utfordring

14. Informantenes forslag til forbedringer

Disse kodene dekker hovedproblemstillingen og dens tre underspørsmål, samtidig som de åpner opp for annen relevant informasjon om temaet.

Undersøkelsens kvalitet

Reliabilitet

Med reliabilitet menes pålitelighet (Johannessen et al., 2016, s. 36). Det sier noe om nøyaktigheten av undersøkelsens data, hvilke data som brukes og hvordan dataene innhentes og bearbeides. Mens reliabilitet er kritisk i kvantitative undersøkelser, er det mindre hensiktsmessig å teste reliabiliteten til kvalitative undersøkelser. I denne oppgaven ivaretas reliabiliteten ved å forsøke å gi en fullstendig beskrivelse av fremgangsmåten som er benyttet. Allikevel er det krevende å gjengi skriftlig hvordan et intervju har foregått. Alle nyanser av en muntlig samtale fremkommer ikke av en transkripsjon.

Validitet

Validitet er dataenes relevans eller gyldighet, en vurdering av hvor godt dataene representerer det fenomenet vi vil undersøke (Johannessen et al., 2016, s. 67). For at data skal ha høy validitet må det måles noe som er relevant og betydningsfullt for problemet som skal belyses. Eller med andre ord om «... svarene vi finner i vår forskning, faktisk er svar på de spørsmål vi forsøker å stille» (Tjora, 2017). De seks intervjuene som er gjennomført i denne oppgaven er, som vi har vært inne på tidligere, spesialistintervjuer. Alle resultatene fra intervjuene som er gjennomført her er ikke nødvendigvis overførbart til generalistene i norsk politi. Men informantene driver metodeutvikling innenfor sitt fag, og det er grunn til å tro at deres livsverden i store trekk er relevant.

Generaliserbarhet

Generaliserbarhet er studiens gyldighet utover de tilfeller som har vært undersøkt, og forsøk på generalisering er som oftest et mål innenfor samfunnsforskning (Tjora, 2017, s. 238). Å generalisere fra utvalg til populasjon er hensiktsmessig hvis dataene er samlet inn fra et representativt utvalg, men små utvalg er mindre egnet for generalisering (Fekjær, 2017). Studien i denne oppgaven består ikke av et representativt utvalgt fordi seks informanter er for få, sammenlignet med det antall etterforskere som finnes i Norge. Antall spesialister i norsk politi innen innholdsanalyse er likevel ikke så stort. Det kan derfor være bedre grunnlag for å generalisere for den gruppen.

Forsker og etterforsker – forskningsetikk

Forskningsetikk kan defineres som «... et mangfoldig sett av verdier som bidrar til å konstituere og regulere vitenskapelig virksomhet» (Rachlew, 2010, s. 127). Det er utfordringer relatert til å forske på egen profesjon, noe som er gjeldene i alle faser av forskningsprosessen. Det ligger særskilte utfordringer i å kombinere rollen som politimann og forsker. Det er ulike etiske regler for de to arbeidene (Bjørge & Myhrer, 2015). Likevel hadde det vært vanskelig å komme frem til oppgavens problemstilling uten den inngående kunnskapen om fagfeltet som min yrkesbakgrunn gir. I enkelte tilfeller er slik innsideforståelse nødvendig (Høie, 2010). Jeg har selv jobbet i både distriktet og særorganet informantene er rekruttert fra. Det gir kunnskap om hvilke fagmiljøer som finnes, men kunne potensielt sett ha lagt bånd på den forskningsmessige friheten. Jeg har vært bevisst på å ikke skulle tilpasse resultatene på noen måte. Både Oslo politidistrikt og Økokrim har vært positive til forskningen, de har gitt oppgaven frihet og ikke forsøkt å påvirke den på noen måte.

Det at jeg selv er politi har kunne være med på å bygge opp nødvendig tillit ovenfor informantene (Tjora, 2017, s. 116). Motsetningen er en forsker fra «utsiden», som antageligvis har mindre kunnskap om politiet. På den andre siden kan det være en svakhet å ha samme profesjon som informantene. Det vil kunne gjøre at informantene tar for gitt at intervjuer forstår det de ønsker å formidle, og dermed ikke beskriver fenomenet detaljert nok. Dette er forsøkt løst ved å skrive oppgaven på en slik måte at den skal kunne forstås selv uten inngående kjennskap til faget. Det kan også være krevende å forholde seg til informantene som en forsker, og å se situasjonen fra utsiden, når jeg selv arbeider i samme organisasjon.

Godkjenning fra Norsk senter for forskningsdata (NSD)

Selvtest på hjemmesiden til NSD viste at dette prosjektet var meldepliktig. Det ble sendt meldeskjema til NSD som inneholdt blant annet prosjektbeskrivelse, intervjuguide og skjema for informantenes samtykke til intervju. Etter meldingsdialog og avklaringer med NSD ble prosjektet godkjent¹¹. Datainnsamlingen ble ikke startet før prosjektet var godkjent.

Oppsummering av metodevalget

I dette kapitlet er det drøftet hvorfor intervju er valgt som metode, basert på at det finnes så lite informasjon fra tidligere om temaet innholdsanalyse. Informantene er seks spesialister på innholdsanalyse som bedriver metodeutvikling innenfor dette fagfeltet. Det er grunn til å tro at deres beskrivelser er relevante for norsk politi.

¹¹ Se oppgavens vedlegg

4. Resultat – behov for metodisk støtte

I påfølgende kapittel presenteres funnene som er gjort, og på hvilken måte problemstillingen har blitt besvart. Kapittelet deles først inn etter hovedspørsmålene i problemstillingen: Størrelsen på beslagene, fremgangsmåter, dataverktøy, hypoteser og siktedes rettigheter. Deretter kommer en del om rapportskrivning og andre relevante funn. Avslutningsvis presenteres noen av informantenes egne forslag til forbedringer. For hvert underkapittel presenteres først funnene basert på informantenes svar, og deretter følger en drøfting og diskusjon rundt funnene. En avsluttende diskusjon kommer i oppgavens siste kapittel. Direkte sitater fra informantene er skrevet i kursiv skrift.

Størrelsen på beslagene og datamengdens betydning

Alle informantene er enige i at datamengdene er store i de fleste straffesaker. Det kan være flere millioner dokumenter som kan gjennomgås, eller søk på relevante nøkkelord som gir 100.000- vis av treff. Ingen av informantene peker på et klart skille mellom hva som er et stort beslag og hva som ikke er det, men det er delte meninger om i hvor stor grad mengden i seg selv er et problem. Informant 1 så ikke på mengden som en utfordring, men brukte fysiske ransaker som en analogi:

Mengde er ikke en kjempeutfordring når du bruker et dataverktøy til å lete. Du må sortere og filtrere for å komme ned på en overkommelig mengde data som kan gjennomgås manuelt. Det er ingen som forventer at du kan lese 3 millioner Word-dokumenter. Det er tilbake til analogien med fysiske beslag. I fjor var jeg med på en ransaking der det var 50 hyllemetere med ringpermer. Skal vi ta alt i beslag? Nei, det blir en vurdering der det som er mest relevant tas i beslag.

Innholdsanalyse er en sentral del av sakene informantene etterforsker. Tidvis sitter informantene flere uker i strekk med denne oppgaven. En informant mente at databeslagene som brukes ved kurs i analyseverktøyene er mindre enn de reelle beslagene. Informant 1 mener mengde bare er en utfordring dersom etterforskeren tror alt må gjennomgås. Flere av informantene er i en situasjon der de må flytte seg fra sin vanlige kontorplass og gå til en egen arbeidsstasjon for å foreta innholdsanalysen. Det trekkes frem at ved innholdsanalyse av store beslag, som tar lang tid, er det uheldig at den etterforskeren som foretar innholdsanalysen blir sittende adskilt fra resten av etterforskningsteamet.

Beslag som virker overkommelig ved første øyekast kan vise seg å være mere utfordrende enn først antatt. Informantene beskriver andre etterforskere som mister horisonten når de får mange

treff på sine søk, eller gjør mange funn de forstår er viktige for saken. Informant 3 uttrykte at: «Det blir en utfordring å sortere mengden i eget hode, dersom man ikke er komfortabel nok med analyseverktøyet». Informanten viser her viktigheten av god kunnskap om analyseverktøyene.

Det påpekes av informantene at det i innholdsanalysen handler om å gjøre utvalg. Mengden informasjon i straffesaken må begrenses av hensyn til både politi- og påtalemyndighet, samt siktede og forsvarer. Som informant 2 uttalte er det ikke hensiktsmessig med for mye informasjon:

Og så blir det ofte til at man bokmerker¹² en del ting for sikkerhetsskyld, fordi det kan jo være noe viktig. Så blir det forferdelig mange filer i den bokmerkestrukturen din. Og så tar man ut alt det, og så blir det en del av sakens dokumenter. Og så skal det sendes til forsvarer og så blir de gjerne fordi det er så mye. De har fått 40.000 sider som må leses.

Flere av informantene er innom metoder som brukes for å begrense datamengdene. De fleste av informantene deltar også selv med å ta fysiske beslag i databærere i forbindelse med ransaker, eller de er med på å avgjøre hvilke skytjenester som skal sikres.

Hvordan håndtere datamengdene

Å begrense datamengdene i den innledende fasen av en etterforskning er krevende (I. M. Sunde, 2015). Noen data er flyktige, og andre data må sikres innen gitte tidsfrister for at de ikke skal slettes. Det er også en utfordring at IP-adresser kun lagres i 21 dager (Bjerkenes & Fashing, 2018). Et forslag om å forlenge lagringstiden er nå på høring (Kommunal- og moderniseringsdepartementet & Justis- og beredskapsdepartementet, 2020). På den ene siden mener Hamremo (2015) at datamengden må begrenses ved å prioritere hva som tas i beslag, mens I. M. Sunde (2015) på den andre siden påpeker at det ofte ikke er mulig å gjøre undersøkelser som kan danne grunnlag for en slik prioritering på ransakelsesstedet. Dataetterforskere som er med på fysiske ransaker har ikke kapasitet til å prioritere beslagene på stedet (N. Sunde, 2017). Ransakingen vil trekke ut i tid og viktig informasjon kan gå tapt, noe som vil komme i konflikt med hensynet til effektivitet i etterforskningen. Derfor er datamengdene store.

¹² Informanten forklarer «bokmerke» som en merking og kategorisering av filene som er gjennomgått.

I analysefasen går informantene frem på ulike måter for å begrense datamengdene som er sikret. Noen av informantene prioriterer bort deler av de sikrede dataene fra databærere som anses lite relevante. Andre informanter begrenser datamengdene ved å prioritere enkelte filtyper og lagringsområder, samt ved bruk av filtreringer og søkeord. Et *filter* er en regel som avgjør hvilke data som vises. For eksempel kan det lages et filter som kun viser data for en angitt tidsperiode. Å prioritere bort deler av databeslaget kan være hensiktsmessig dersom etterforskningen har kommet lenger, og det nå er grunnlag for å foreta en slik prioritering. Dersom analyseverktøyene er gode nok og dataene allerede er sikret, kan en stille spørsmål ved om alle dataene uansett burde være en del av innholdsanalysen. I den grad analyseverktøyene brukes til å begrense den manuelle gjennomgangen, må det være en forutsetning at etterforskeren forstår hvordan analyseverktøyet fungerer. Informantene i denne oppgaven er spesialister på innholdsanalyse og vet antakelig mer om analyseverktøyene som brukes enn generalistene i politiet.

Hvilke fremgangsmåter benyttes ved innholdsanalyse av store databeslag

Så langt har vi sett på informantenes svar angående hva som er store beslag og utfordringer knyttet til størrelse. Nå skal vi sette søkelys på fremgangsmåtene. Hvilke fremgangsmåter som benyttes på store databeslag er hovedspørsmålet som blir forsøkt besvart i denne oppgaven, og det som har dannet grunnlaget for datainnsamlingen.

Fremgangsmåte – ingen felles metodikk

Et fellestrekk ved alle informantene er at de beskriver fremgangsmåter som er utviklet av dem selv, eller enheten de arbeider ved. Det er ingen som refererer til en navngitt metodikk eller en fremgangsmåte som er presentert ved sentrale kurs, opplæring eller utdanning ved PHS. Enkelte av informantene stiller spørsmålsteget ved om det er mulig å ha en slik felles metodikk eller overordnet fremgangsmåte som kan brukes i alle typer straffesaker. Dette begrunner informantene i særtrekk ved deres saksfelt. Særtrekkene gjør ifølge informantene at deres saker skiller seg fra andre straffesaker hva gjelder fremgangsmåte. Informant 1 uttrykker seg slik på spørsmålet om en felles overordnet fremgangsmåte: *«Jeg er litt usikker på om det kan være en felles fremgangsmåte for alle saker. Det er litt som å gå inn i ulike hus, hvor begynner du liksom?»* På spørsmål om fremgangsmåte sier informant 4 at: *«Vi har på en måte ingen smørbrøddliste for hvordan man gjør dette. Det tror jeg er opp til hver enkelt. Men man gjennomgår en og en bolk systematisk»*. Begge disse sitatene peker i retning av store variasjoner i fremgangsmåtene som benyttes.

Samtlige informanter refererer også til at innholdsanalyse naturligvis er generell etterforskning, og at de overordnede prinsippene for etterforskning gjelder. Flere nevner i den sammenheng etterforskningssirkelen. Selv om etterforskningssirkelen trekkes frem som argument for at det ikke er behov noen felles fremgangsmåte, beskriver flere av informantene indirekte at punktene i etterforskningssirkelen ikke følges. Særlig den siste C-en, consult eller konsulter, som i praksis betyr å få andre til å etterprøve vurderingene og metoden, blir ikke utført. Flere av informantene, både politiutdannede og spesialetterforskere, beskriver innholdsanalyse som en ensom oppgave. Den etterforskeren som får ansvaret for innholdsanalysen sitter ofte alene over lengre tid.

Et stikkord som går igjen hos flere av informantene er «bestillerkompetanse». Slik informantene beskriver det er *bestillerkompetanse* etterforskningsledelsens kompetanse innen elektroniske spor og innholdsanalyse. Fremgangsmåten og prioriteringer overlates ifølge informantene gjerne til etterforskeren som gjennomfører innholdsanalysen, på grunn av manglende bestillerkompetanse hos etterforskningsledelsen.

Analyseprogrammene som brukes, og leverandørene av disse, påvirker i stor grad fremgangsmåten for innholdsanalysen. På den ene siden er det informanter som sier at bruk av søkeord er helt sentralt i innholdsanalysen, mens en annen sier det er en funksjon han sjelden eller aldri bruker fordi søkefunksjonen i det analyseverktøyet han bruker er for treg. Så treg at det i noen tilfeller i praksis ikke lar seg gjennomføre. Informantene som hadde svært ulikt syn på bruk av søkeord, brukte ulike analyseprogrammer. Flere ulike analyseprogrammer blir brukt, og det er forskjeller på hva som brukes hos Økokrim og hva som brukes hos Oslo Politidistrikt. Også innad i et distrikt, eller fra sak til sak, kan det være forskjeller i hvilke analyseprogrammer som benyttes. En informant uttalte at han hadde ulik taktisk fremgangsmåte avhengig av hvilket dataprogram han brukte. Ofte brukes flere programmer på det samme datamaterialet, men til ulike funksjoner. Begge temaene, analyseprogrammer og søkeord, vil bli beskrevet ytterligere senere i dette kapitlet.

Informantene bruker flere analogier for å beskrive fremgangsmåten for innholdsanalyse. Det blir sammenlignet både med fysiske ransakinger og med avhør. I likhet med en fysisk ransaking er det umulig å undersøke alt, noe som fører til prioriteringer av beslaget. I likhet med avhør må det foreligge en disposisjon for å sikre formålsstyring. Informasjonsbehov og mandater må derfor brukes opp imot innholdsanalysen. Felles for informantene er også forståelsen av at det ikke er mulig å gjennomgå alle de sikrede dataene.

Fremgangsmåtene avhenger av hvilken sakstype som etterforskes. Informantene styres av annen saksinformasjon og generell erfaring fra tidligere saker. Den informasjonen som fremkommer tidlig i innholdsanalysen er med på å sette retning for resten av arbeidet.

En av informantene mener små fagmiljøer kan bli en utfordring for rettssikkerheten. Dersom det kun er noen få, eller alltid de samme etterforskerne som utfører denne arbeidsoppgaven mente informanten det kunne påvirke rettssikkerheten. Små fagmiljøer vanskeliggjør kontrollfunksjonen i etterforsknings sirkelen, og påvirker også bestillerkompetansen.

Fellestrekk ved fremgangsmåtene som beskrives av informantene

Informantene har ingen felles fremgangsmåte, men fremgangsmåtene de beskriver har noen fellestrekk, og noen variable trekk. Her oppsummeres de mest sentrale fellestrekkene. Mandater brukes i ulik grad, alt fra spesifikke mandater basert på hypoteser og informasjonsbehov, til fullstendig mangel på mandat og oppdragsbeskrivelse. Uten at det er definert noe sted sier samtlige informanter at de innleder innholdsanalysen med å skaffe seg en oversikt over de sikrede dataene. Informant 6 ordla seg slik: *«Jeg bruker en halv time bare på å se over beslaget, uten å begynne på noen rapport. Bare se, hva er det vi ser her, og få et inntrykk av noen fokusområder».*

Hvilke dataverktøy som brukes styres av tilgjengelighet og informasjonsbehovene. Ikke alle informantene har mulighet til å påvirke hvilket verktøy som brukes. Det brukes enkelte programmer for å analysere alle de sikrede dataene. I tillegg benyttes egne programmer som kanskje bare har en funksjon, for eksempel å analysere en chat fra et spesifikt program.

Informantene gjennomfører prioritering for å begrense datamengdene på ulike måter. Flere informanter beskrev dette som en oppgave de utførte selv, på eget initiativ, men som burde ha vært en avgjørelse tatt av etterforskningsledelsen. Det ble også vist til eksempler på at prioritering ble foretatt i fellesskap med resten av etterforskningsgruppen. Alle informantene sier at sakstype og saksfelt er av betydning for fremgangsmåte, og valg av analyseverktøy. Bruken av søkeord og automatiserte sorteringer varierer, både på grunn av hvilke analyseverktøy som er tilgjengelige, og etterforskernes egne preferanser.

Informantene sier det må sikres notoritet¹³ på arbeidet som utføres gjennom hele analysefasen. Notoritet beskrives av informantene i tilknytning til rapportskrivning. Rapportskrivning er en oppgave som informantene gjør parallelt med innholdsanalysen. Informantene beskriver

¹³ Notoritet er krav til sporbarhet, etterprøvnbarhet og dokumenterbarhet i arbeidet som utføres (Lundgaard, 2019)

rapportskrivning som en del av innholdsanalysen, selv om det i dataetterforskningsprosessen er definert som to ulike faser. Det foreligger som regel maler for hvordan rapporten skal skrives. Flere informanter påpeker at en rapportmal bør være under kontinuerlig endring.

De største utfordringene informantene beskriver i forhold til fremgangsmåten er manglende bestillerkompetanse, manglende kunnskap om dataverktøyene som brukes og at for få etterforskere har tilstrekkelig kunnskap om innholdsanalyser. Mangelen på kunnskap kan føre til at innholdsanalysene ikke blir gjennomført på en tilfredsstillende måte, og at viktig informasjon blir oversett.

Opplæring og kompetanse - fremgangsmåter

Her beskrives informantenes syn på hvilken opplæring som ligger til grunn for fremgangsmåtene som benyttes, samt hvordan den generelle kompetansen på elektroniske spor er i politiet. Et fellestrekk for informantene som ble intervjuet er at alle på en eller annen måte er tekniske spesialister, med interesse for -og videreutdanning i bruk av dataverktøyene for innholdsanalyse. Opplæring i selve dataverktøyene er også det som fremheves på spørsmål om opplæring og utdanning innenfor innholdsanalyse.

Ingen av informantene har fått opplæring ved PHS i den taktiske fremgangsmåten for en innholdsanalyse, og ingen vet om noen slik opplæring finnes. Flere av informantene har deltatt på andre relevante kurs i regi av PHS, blant annet utdanninger i programmet Nordic Computer Forensics Investigators (NCFI). NCFI Core, NCFI Online Investigations og NCFI Advanced Computer Forensics blir spesifikt nevnt av informantene, men på disse utdanningene har ikke den taktiske delen av innholdsanalysen vært et tema. De informantene som er politiutdannet svarte at innholdsanalyse ikke var en del av bachelorutdanningen på PHS.

Enkelte informanter påpeker et behov for å heve kompetansen innen elektroniske spor på flere nivåer i organisasjonen. Som informant 1 sier: *«Få opp kunnskapen generelt i organisasjonen, det tror jeg vi har mye å hente på. Folk må tvinges litt til å bruke tid på det».*

Informantene mener at det blant etterforskere er behov for å heve «den kompetansemessige bunnlinjen», eller den grunnleggende kompetansen. Det må settes et minimumskrav for kunnskapsnivået til nye etterforskere. Informant 5 ordla seg slik om kompetanse og ansvar for innholdsanalyse: *«Det handler om å heve den kompetansemessige bunnlinjen. Vi har ganske mye egne saker. Og ikke kapasitet til å sitte å serve de (andre etterforskere) til såpass basale etterforskningsskritt (som innholdsanalyse)».*

Studien viser at bestillerkompetansen bør heves i både politiet og påtalemyndigheten. Det samme gjelder for forsvarere. Basert på fremsatte ønsker om etterforskningskritt mener informantene at heller ikke forsvarerne har den grunnleggende forståelsen av hvordan innholdsanalysene gjennomføres, eller hvordan mengden data påvirker undersøkelsene som gjøres. Potensielt vil en forsvarer da ikke være i stand til å ivareta sin klients interesser.

Oppdragsbeskrivelser og mandater av typen «se hva som er der» eller «skriv en rapport om alt innholdet», vitner ifølge informantene om en manglende forståelse for fagfeltet. Informant 5 uttrykte sin frustrasjon: «... *det er mye sånn, en manglende forståelse for e-spor og manglende bestillerkompetanse. 'Bare se om det er noe', 'se hva som er der', 'skriv en rapport om alt på maskinen liksom'. Det samsvarer ikke med realitetene*». Dette illustrere behovet for å heve bestillerkompetansen.

Det fokuseres mye på opplæring i bruk av selve dataverktøyet som benyttes til innholdsanalysen. Flere av informantene har vært på mange kurs, blant annet kurs arrangert av leverandørene av programvarene. Informantene beskriver også kurs i bruk av dataverktøyet som holdes på eget tjenestested. Enten ved kurs over flere dager, bruk av opplæringsvideoer, eller en-til-en veiledning. Informant 4 beskrev at:

Det er veldig uformell opplæring jeg har fått, ved at en annen kollega som har jobbet med programmet tidligere (...) på en måte sitter der med deg i starten og viser deg hvordan man skal gjøre det. Så etter hvert finner man ut av det selv og gjør det på egenhånd.

Opplæringen i dataverktøyene trekkes frem som viktig for å involvere flere etterforskere i innholdsanalysen. Det er ifølge informantene en utfordring at det ofte er de samme personene som blir sittende med denne oppgaven. Det kan både bli en propp i systemet og en utfordring for rettssikkerheten. En informant fortalte om etterforskere som mente brukergrensesnittet i dataverktøyene var så uoverkommelig at de vegret seg for å gjennomføre innholdsanalyser. De som vegrer seg for dette må antas å heller ikke ha noen klar formening om den overordnede fremgangsmåten for en innholdsanalyse. Det kan ifølge en informant være hensiktsmessig at flere har deltatt i innholdsanalysen av det samme beslaget, for å sikre en kontrollfunksjon av arbeidet som er utført. På samme måte som at det skal være et vitne til stede ved ransaking, jf strpl. § 199, vil funn eller fravær av funn i en innholdsanalyse kunne stå sterkere dersom flere har deltatt i arbeidet. Flere informanter sier det kan være lett å overse informasjon. Intet funn betyr ikke nødvendigvis at informasjonen politiet søker etter ikke finnes.

Utfordringen er at det i liten grad gis opplæring i fremgangsmåte eller arbeidsmetode. Dette er en utfordring fordi det i etterforskningen er behov for metodisk støtte, slik som for eksempel etterforskningssirkelen. Det meste av opplæringen er styrt av dataverktøyets funksjonaliteter. Informant 6 sier han internt har fått opplæring i tekstbasert innholdsanalyse, men at all opplæring er gitt ved nåværende arbeidssted:

Altså, nå tror jeg at jeg var siste kull som hadde valgfag i 3. klasse. Da valgte jeg e-spor. Men der igjen var fokuset mer på sikringer. Og veldig lett teknisk analyse, lære Linux¹⁴ kan du si. Men jeg kan aldri huske at det var noe relevant opp imot en innholdsanalyse. Det var bare rapportskrivning, enten egenrapport eller avhørsrapport og anmeldelser. Alt jeg har lært om å skrive innholdsanalyser er noe jeg her lært her jeg jobber nå. Jeg kom hit i 2017, da visste jeg knapt hva innholdsanalyse var og hva det innebærer. Jeg startet på scratch.

Informanten beskriver her hvordan opplæringen på PHS dekket andre faser av dataetterforskningsprosessen, for eksempel sikring, men at innholdsanalyse ikke var noe tema. God opplæring internt er bra, og denne informanten forteller om god kvalitet på den interne opplæringen og et sterkt fagmiljø. Ulempen er at det vil kunne før til store ulikheter i fremgangsmåte dersom det ikke finnes en overordnet plan for opplæring innen innholdsanalyse. En informant påpekte at sivilt ansatte teknikere på dataavdelingen forutsetter at det er de politiansatte som kan etterforskningsfaget, og den taktiske fremgangsmåten. Derfor retter dataavdelingen sin bistand og opplæring mot det tekniske, og bruk av analyseverktøyene.

Datarelaterede utdanninger må være i kontinuerlig utvikling, fordi fagfeltet hele tiden endrer seg. Informant 6 beskriver her at kompetansen på teknologi stadig blir bedre blant befolkningen, og at politiet må sikre seg tilsvarende høy kompetanse:

Mange av de personene vi pågriper, eller samfunnet generelt er veldig oppe og går på det tekniske. Nå er det en generasjon som er vokst opp med PC (...) befolkningen er bedre på PC, og politiet må være med i den prosessen fremover.

Etterforskning av digitale spor utføres i hovedsak av generalister (Bjerknes & Fashing, 2018, s. 246), men det fremheves av informantene som en svakhet at alle etterforskere kan gjennomføre innholdsanalyser uten at det stilles krav til kompetanse. Der det i andre faser av dataetterforskningsprosessen foreligger klare kompetansekrav, finnes det ingen formelle krav

¹⁴ Linux er et operativsystem

til hvem som kan gjennomføre innholdsanalysen (N. Sunde, 2019a). Denne oppgaven argumenterer for at i likhet med å ta avhør, bør det å gjennomføre innholdsanalyser være nettopp en generalistoppgave. Informantene til denne oppgaven påpeker også at ikke alle innholdsanalyser kan skyves til ekspertene, og at innholdsanalyse er blitt et grunnleggende etterforskningskritt. Innen avhørsfaget stilles det eksempelvis krav til opplæring gjennom K.R.E.A.T.I.V.-modellen¹⁵ (Bjerkenes & Fashing, 2018). På samme måte bør det stilles krav til kunnskapsbasert opplæring i innholdsanalyse. Informant 4 beskriver svakheter ved manglende opplæring og kontroll slik:

Det er en svakhet at hvem som helst kan gjennomgå en elektronisk enhet. Og man kan jo skrive det man finner i en rapport, og så må man jo bare stole på det, ingen andre enn politiet har på en måte sett den speilfilen.

Sitatet viser behov for kompetansekrav og kvalitetssikring av innholdsanalysene. Oppsummert viser funnene vedrørende opplæring og kompetanse at det ikke finnes eller undervises i noen felles fremgangsmåte for innholdsanalyser. Arbeidet med innholdsanalyser kvalitetssikres således heller ikke tilstrekkelig. Opplæringen er fokusert på dataverktøyene som benyttes. Det er enighet blant informantene om at kvalitetssikring og kontroll, samt krav til kompetanse, bør inngå i en overordnet fremgangsmåte for innholdsanalyse.

Bruk av søkeord (keyword search)

Bruk av søkeord (keyword search) er en vanlig måte å sortere informasjon på, for eksempel når det søkes på nettet. Det er et klart skille på i hvilken grad informantene baserer innholdsanalysene på søkeord eller ikke. Enkelte informanter mener søkeord i kombinasjon med filtrering er den klart beste metoden. Andre sier de i liten grad bruker søkeord. En av årsakene til at søkeord ikke benyttes som fremgangsmåte oppgis å være at analyseverktøyet som brukes ikke egner seg. Det tar for lang tid å søke, og det er utfordrende å sortere treffene slik informant 5 beskriver det:

Så det korte svaret er nei, jeg pleier ikke å bruke søkeord så ofte. For mobiltelefoner er keyword search verktøyet vi bruker dårlig. Fordi du kan ikke filtrere på treffene. Hvis du får treff i en netthistorikk med en million føringer må du scrolle gjennom alle for å finne treffene. Det er ikke noe poeng.

¹⁵ K.R.E.A.T.I.V. Kommunikasjon, Rettssikkerhet, Etikk og empati, Aktiv bevisstgjøring, Tillitt gjennomåpenhet, Informasjon og Vitenskapelig forankring. Opplæringsprogram for avhørsprosessen, som en del av bachelorutdanningen på PHS

Informant 5 beskriver her hvordan en svakhet i analyseverktøyet påvirker hans fremgangsmåte. En annen informant fortalte om andre etterforskere som har gjort seg opp en mening i forkant om hvilke søkeord som er relevante å bruke. Etterforskerne baserer seg ifølge informanten på søkeordene for å begrense datamengden. Utfordringen oppstår når søkene gir veldig mange treff, slik at det i praksis er umulig å manuelt gjennomgå treffene. Informant 2 uttrykte følgende:

Så er det mange som har gjort seg opp en mening om at det finnes noen søkeord som er lure å bruke. Og så bruker de de søkeordene, men så får de treff på 245.000 filer. Så skal de begynne et eller annet sted og lete, men da kommer de og spør meg om hva de skal gjøre nå.

Informantenes svar viser at datamengden må avgrenses både før og etter søk for å gjøre den manuelle gjennomgangen overkommelig. Det er ikke alltid hensiktsmessig å søke i alle de sikrede dataene. Andre ganger er det mer hensiktsmessig å begrense treffene etter at søket er gjennomført. Informasjonsbehovene bør danne grunnlaget for søkene. Det kan også være hensiktsmessig å søke på en kombinasjon av ord for å begrense antall treff.

Det kan brukes sjekklister for søkeord som er relevante innenfor et saksfelt. Sjekklister brukes i begrenset grad av norsk politi per i dag (Kammen, 2020), men er et anbefalt verktøy for å håndtere komplekse etterforskninger (Fashing, 2016). Det er da essensielt at søkeordene samsvarer med informasjonsbehovene og mandatet. Allikevel er det ikke nok med de søkeordene som er planlagt på forhånd. Nye relevante søkeord vil ifølge informantene dukke opp etter hvert som analysearbeidet går fremover. Informant 2 uttalte at: «I de tilfellene jeg har gjort søk, så er 80 prosent av de brukte søkeordene noe som dukket opp underveis». Uttalelsen til informant 2 viser viktigheten av god kunnskap om saken, for å kunne foreta vurderinger underveis i innholdsanalysen.

Skrivefeil og forkortelser trekkes frem som utfordrende med tanke på bruk av søkeord. De ulike søkefunksjonene fungerer også på ulike måter, og ikke alle som foretar innholdsanalyser har god nok kjennskap til hvilke muligheter og begrensninger som finnes i analyseverktøyet de benytter. Et søk i de sikrede dataene med et analyseverktøy fungerer ikke nødvendigvis på samme måte som et google-søk. Informant 3 mener at søkeord ikke er den beste metoden for å foreta innholdsanalyser, fordi det er vanskelig å finne gode nok søkeord:

Du kan ta ting som, lange ord, som du tenker at dette her må kunne ha noe med denne saken å gjøre. Men så får du 4 millioner treff. Ja, det er en del av et ord som inngår i

programmering for eksempel. Så det, ja, det er vanskelig å finne gode søkeord. I hvert fall med korte ord.

Ifølge informantene er kjennskap til siktedes vokabular viktig for å identifisere søkeord. Det brukes ferdige lister med søkeord som er relevante innenfor et saksfelt. Ifølge informantene er listene utarbeidet ved eget tjenestested eller tilgjengeliggjort på KO:DE.

Oppsummert bruker informantene søkeord i ulik grad. Det er til dels saksavhengig, og til dels på grunn av funksjonaliteten i analyseverktøyene. God kjennskap til saken som etterforskes fremheves som sentralt for å kunne komme frem til gode søkeord. Flere søkeord kommer til underveis i innholdsanalysen. Tilstrekkelig kunnskap om saken bør være en forutsetning for å gjennomføre innholdsanalyser. En slik forutsetning bør etter min mening inngå i en overordnet fremgangsmåte.

Oppsummerende drøfting om fremgangsmåte

Det finnes, som vi har sett, ingen felles fremgangsmåte for innholdsanalyse. Enkelte informanter påpeker behovet, andre er usikre på om det er mulig. Fremgangsmåtene som beskrives kan betegnes som erfaringsbaserte, heller enn kunnskapsbaserte. Fremgangsmåtene til politiet bør også være kunnskapsbaserte (Gundhus, 2013). Bjerkes og Fashing (2018) beskriver med etterforsknings sirkelen behovet for metodisk støtte i etterforskningsarbeidet. Den metodiske støtten skal sikre kvalitet og evaluering av avgjørelsene som er tatt. Metodisk støtte skal også hjelpe oss å unngå bekreftelsesfeller og bias (Ask, 2013). En annen synsvinkel, støttet av de informantene som ikke kan se for seg en felles fremgangsmåte, er at ikke alle arbeidsoppgaver kan reguleres i detalj. Sjekklistene og maler kan gi metodisk støtte (Fashing, 2016), men også hindre kreativitet og innovasjon. Kreativitet er viktig innenfor et fagfelt som beskrives av informantene å være i kontinuerlig endring.

Innholdsanalyse og bruk av søkeord beskrives også som et arbeid som egentlig aldri blir ferdig. Det vil alltid kunne gjøres flere undersøkelser, og som igjen vil generere nye søkeord. Slike scenarioer vanskeliggjør standardisering. Saksbehandlingstid er et moment i vurderingen av om etterforskningen, og innholdsanalysen, har god kvalitet (Myhrer, 2015). Det sentrale spørsmålet er når informasjonsbehovene er besvart. Forutsatt at innholdsanalysen er riktig sted for å finne svar på disse spørsmålene.

Innholdsanalysen sammenlignes av informantene med generell etterforskning, avhør, og ransaker. Dette er områder som alle har definerte fremgangsmåter (Rachlew & Fashing, 2015; Bjerkenes & Fashing, 2018; Bjerkenes & Williksen, 2015). Vurderingene av hva som

skal bli sakens dokumenter bør være resonnerende, heller enn inntrykksbasert (E Kolflaath, 2015). Funnene i denne studien peker i retning av at dette ikke er satt tilstrekkelig i system per i dag, grunnet manglende metodisk støtte.

Politiblikket kan defineres som en intuitiv forståelse som formes av yrkeserfaring (Finstad, 2000). En konstruert årvåkenhet som både er mistroisk og beskyttende. Paulsen og Frogner (2017) har vist at det er behov for en metodikk som kompenserer for politiblikkets slagside. Slik vil det også kunne være for det «digitale politiblikket». En informant fremhever at 80 prosent av de brukte søkeordene var noe han kom på underveis, og en annen peker på hvordan tidlige funn er med på å styre resten av innholdsanalysen. Fremgangsmåten informantene beskriver trenger ikke være feil, men understreker behovet for metodisk støtte, slik at bekreftelsesfeller og tunnelsyn unngås (Ask, 2013; Bjerknes & Fashing, 2018). På bakgrunn av overnevnte argumentere denne oppgaven for en felles overordnet fremgangsmåte for innholdsanalyse, basert på etterforskningssirkelen.

Enkelte informanter trekker frem at det er for få personer som gjennomfører innholdsanalyser. Deler av fagmiljøene i norsk politi er relativt små. Det er i så fall viktig med tiltak for å unngå gruppetenkning angående hva som er riktig fremgangsmåte for en innholdsanalyse. Gruppetenkning vil si at medlemmene i gruppen er så enstemmige at den kritiske sansen overfor eget arbeid forsvinner (Kvålshaugen & Wennes, 2012, s. 170). God organisering av etterforskningen og flere bidragsytere i beslutningsprosessene kan være med på å motvirke slik gruppetenkning (Nielsen, 2015, s. 339). Metodisk støtte i form av fremgangsmåte, maler og sjekklister kan også være med på å hindre at gruppetenkning oppstår. Samtidig må maler og sjekklister være i utvikling, fordi informantene beskriver at fagfeltet stadig endrer seg. Mangelfull opplæring både i bruk av analyseprogrammer og taktisk fremgangsmåte er en svakhet som kan lede til justisfeil (Horseman, 2019).

I den grad informantene bruker søkeord for å begrense informasjonsmengdene må det basere seg på at etterforskerne har tilstrekkelig informasjon om saken. Det er delte meninger om hvor effektiv bruken av søkeord er, både blant informantene og i litteraturen. Grossman og Cormack (2010) argumenterer for automatisering, ved at Technology Assisted Review (TAR) eller Computer Assisted Review (CAR), er bedre enn manuelle søk. Enkelte av informantene peker på økt behov for automatisering, noe også Riksadvokaten (2019) har gjort.

Dataprogrammer og analyseverktøy påvirker fremgangsmåten

Så langt har vi sett på størrelse på beslagene og fremgangsmåtene som beskrives. For å gjennomføre innholdsanalyser av de sikrede dataene brukes ulike dataprogrammer, omtalt av informantene som dataverktøy, analyseverktøy eller analyseprogrammer. I denne delen fokuseres det på hvordan dataverktøyene på den ene siden setter begrensninger for de taktiske fremgangsmåtene, samtidig som det ligger et stort forbedringspotensial i å benytte dataverktøy på riktig måte. Avslutningsvis i dette kapittelet drøftes det kort hvilken makt som ligger hos utviklerne av dataverktøyene som politiet benytter. Dette fordi utviklerne indirekte påvirker fremgangsmåtene som benyttes.

Dataverktøyene som brukes til innholdsanalyser er noe som varierer det fra distrikt til distrikt, og noen ganger fra seksjon til seksjon. Flere informanter peker på gode grunner til at det må benyttes ulike dataverktøy til ulike sakstyper. De forskjellige programmene har ulikt bruksområde. For eksempel egner noen programmer seg til å analysere bilder, mens andre egner seg til å analysere tekst. Det er også noen programmer som egner seg bedre til å analysere telefoner, mens andre egner seg bedre til innholdsanalyse av datamaskiner. I enkelte tilfeller analyseres data først i et program og deretter i et annet program. For eksempel kan alle SMSer analyseres i et program som egner seg spesielt godt til det. Knyttet til bruken av til dels avanserte dataverktøy, i kombinasjon med mangelfull opplæring eller bakgrunnskunnskap, trekker informantene frem flere utfordringer. Informant 3 uttalte at:

Faren her er at du setter noen som ikke kan dette foran et program som ikke er så lett å forstå. Og så finner de ikke noe. Det er veldig lett å ikke finne noe. Hvem som helst kan gjennomgå innholdet og ikke finne noe, men det kan være vanskelig å finne det du leter etter. Det verste som kan skje er at noen går gjennom beslaget og så er den ikke verdt noe den jobben som har blitt gjort. Det blir brukt masse tid og innsats på det, men de har ikke klart å finne noe fordi de ikke vet hvordan de skal se, og de vet ikke hva det programmet de bruker ikke viser.

Informant 6 forklarte følgende om valg av dataverktøy:

Vi har også mere spesialiserte programmer som er bra på bilder eller internetthistorikk og så videre, men det er viktig at du vet hva som ligger bak, så du ikke bare stoler på det programmet tar frem. Programmet finner ikke alt. Skal du se på bilder må du bruke et program som er bra til det. Med riktig program går ting forttere.

Informant 6 viser her til viktigheten av kunnskap om programmene, og muligheten til å velge riktig program til riktig oppgave. Informantene uttrykker at de er fornøyde med programmene de selv bruker, uten at de har full oversikt over hvilke programmer som brukes av andre. Det er allikevel ønsket om enkle forbedringer. Det ligger i saksfeltets natur at det vil være en kontinuerlig utvikling, og fremgangsmåtene og analyseverktøyene til politiet må derfor også utvikles kontinuerlig. Informant 5 uttrykte seg om stadig utvikling: *«Det er litt sånn i fenomenets natur, metodikken muteres hele veien. Ting endrer seg, vi ser at oppgaveløsningen ikke er optimal, men så finner vi en ny måte å gjøre det på og dermed har det skjedd en positiv endring»*.

Det blir pekt på som et moment at dataene fremstår på en annen måte i analyseprogrammet enn de har gjort for brukeren av den beslaglagte databæreren. Utgangspunktet i analyseprogrammene er at filene kategoriseres, for eksempel etter filtype. Alle bilder vil da fremkomme samme sted i analyseprogrammet, uavhengig hvor de har vært lagret. Det vil med andre ord ikke fremkomme ved første øyekast i analyseprogrammet hvilke filer som har vært «lett tilgjengelige» for brukeren. Enkelte etterforskere ønsker ofte å se innholdet slik det har fremstått for brukeren. Det er mulig, men ikke noe som gjøres automatisk. Argumentet for å kategorisere filene i analyseprogrammet er at de gjør analysen enklere.

Denne studien peker i retning av at hvilke programmer som er tilgjengelige for etterforskeren har stor påvirkning på fremgangsmåten som benyttes. I tillegg til å påvirke fremgangsmåten kan valg av analyseprogram ha betydning for tidsbruken. De riktige programmene til den riktige oppgaven sparer etterforskerne for mye tid. Bruk av avanserte dataverktøy kan dog være en utfordring for etterforskere som ikke har en interesse for eller kunnskap om datasystemer. Enkelte vil da bli sittende og se på noe de ikke forstår.

Automatisering

Automatisering av oppgaver kan være med på å løse utfordringen med store databeslag. Oppgavene som allerede er automatisert gjør at etterforskerne sparer mye tid. Som Informant 3 sier: *«Så, automatisering er greia nå. Vi må prøve å forbedre arbeidsflyten vår, så vi kan komme oss gjennom mer»*. Sitatet viser at automatisering kan være en av løsningene for å håndtere datamengdene.

En oppgave som er automatisert er søk etter kjente filer som inneholder overgrepsmateriale. Alle filer har en hash-verdi, et unikt digitalt fingeravtrykk (Hamm, 2018, s. 187). Hash-verdien til filer i de sikrede dataene kan automatisk sjekkes mot databaser over forhåndskategoriserte

ulovlige filer (Hamm, 2018). I en initialfase av en etterforskning kan dette gi et raskt svar på om det beslaglagte datamaterialet inneholder kjente ulovlige filer. En informant påpekte hvordan dette kunne bidra til å styre den videre innholdsanalysen, og hvordan de automatiserte treffene kan brukes til å prioritere mellom de beslaglagte enhetene. Likevel er det slik at et negativt resultat fra det automatiske søket ikke nødvendigvis betyr at beslaget ikke inneholder ulovlige filer. Egenprodusert overgrepsmateriale som ikke tidligere er identifisert og tatt i beslag vil eksempelvis ikke fremkomme i et slikt søk. Også andre lignende søkemetoder kan brukes, for eksempel kan det søkes etter bilder som inneholder mye nakenhet.

Flere av informantene trakk frem viktigheten av å ha inngående kjennskap til hvordan analyseprogrammene fungerer, for å kunne bruke resultatene fra de automatiske søkene. Informant 3 nyanserte de positive sidene ved automatisering: *«Det er mye som er bra med automatisering, men det er ikke 100% sikkert. Etterforskeren som bruker et automatisert søk kan ikke vite sikkert hva programmet ikke fant»*. I de tilfellene der automatiske søk gir treff, vil retten og forsvarer ha mulighet til å selv ta stilling til disse treffene. Det er dog krevende å dokumentere i hvilken grad et negativt søkeresultat betyr at innholdet det ble søkt etter ikke er til stede i beslaget. For eksempel når forsvarer påstår at det finnes frikjennende informasjon i dataene.

Det foregår en moralsk diskusjon om i hvor stor grad automatiske søk skal tas i bruk. En av informantene fortalte om vurderinger gjort rundt søk etter kjente ulovlige overgrepbilder. Argumentene for å gjøre søk i alle databeslag er ønsket om å avdekke flere straffbare forhold og potensielle overgripere. Motargumentene var blant annet at det ville være for inngripende, og at det ikke fantes tilstrekkelig grunn til det, jf. strpl. § 170a. Det er et vilkår i strpl. § 224 at etterforskning iverksettes når det er rimelig grunn til det, og rutinemessig sjekk er neppe rimelig grunn. Uskyldspresumpsjonen må også ivaretas. Riksadvokaten (2020b) påpeker behovet for en tidlig og formålsstyrt avgrensning av etterforskningen. Med flere automatiserte løsninger på plass, og mulighet til å analysere større datamengder, vil det sannsynligvis dukke opp flere slike problemstillinger. Andre former for automatisering som allerede er i bruk er blant annet søk etter krypterte filer og søk etter bruk av Anti Forensics verktøy.

Ved gjennomgang av store mengder overvåkningsvideo fortalte en informant om innkjøp av en egen programvare til den jobben. Resultatet ble en suksesshistorie ved at analyseverktøyet gjorde den nødvendige jobben i løpet av en natt, noe som ellers ville tatt flere uker ved en manuell gjennomgang av overvåkningsvideoen. I likhet med at etterforskere i ulike distrikter og særorganer har ulike analyseverktøy, så har de også ulik tilgang til automatiserte søk.

Informantene som her er intervjuet er ikke kjent med noen felles oversikt over hvilke slike verktøy politiet har tilgjengelig, hvilket tyder på at en slik oversikt ikke foreligger.

Dataverktøyenes påvirkning på fremgangsmåten

Her drøftes dataverktøyenes påvirkning på politiets fremgangsmåter. De fleste datasystemer i politiet er anskaffet sentralt og alle distrikter og særorganer bruker de samme systemene. Dataverktøyene som brukes til innholdsanalyse derimot kan variere fra distrikt til distrikt. *Handlingsplan for løft av etterforskningsfeltet* (Politidirektoratet, 2016) trekker frem at politiet i for liten grad har fått nasjonale verktøy for automatisering og behandling av store datamengder. Påstanden om behov for automatisering er ikke ny. Blair og Maron (1985) påpekte at datamaskiner er raskere, billigere og mer pålitelige, sammenlignet med mennesker som er kostbare, mindre effektive og subjektive i sine vurderinger. Den samme diskusjonen pågår i dag. Det er kontinuerlig behov for ny kunnskap, nye metoder og nye dataverktøy (Årnes, 2018, s. 1). Samtidig som det er behov for å fremskynde automatisering og metodeutvikling i den hensikt å kunne effektivisere innholdsanalysene (Riksadvokaten, 2019), er det viktig for å forstå hvordan disse automatiserte programmene fungerer (Vestby & Vestby, 2019). Informantene har trukket frem begge sider av den utfordringen. Bevisverdien til et negativt søkeresultat kan problematiseres. Bruk av bare et dataverktøy kan føre til feiltolkning av dataene i en etterforskning (Friheim, 2016). Enkelte peker i slike tilfeller på bruk av «dual tool verification» (S. Garfinkel, Nelson & Young, 2012), men bruk av flere analyseverktøy vil være tidkrevende og kostbart.

Thompson (2020) kaller dette «kodeskriverens makt», og mener det har vært et skifte i hvilke profesjoner som har størst påvirkningskraft på samfunnet. Utviklere av dataprogrammene politiet bruker til sine innholdsanalyser, er med på å forme hvordan etterforskere oppfører seg, og dermed hvordan straffesakene etterforskes. Vestby og Vestby (2019) sier vi må stille spørsmål ved hvordan automatiseringen påvirker oss. Dersom bruk av søkeord er enkelt tilgjengelig i et analyseprogram, er det sannsynlig at etterforskeren vil gjennomføre flere slike søk. Tilsvarende vil det gjennomføres få søk dersom denne funksjonen fungerer dårlig og er treg. Modellene og systemene politiet bruker for å ta beslutninger påvirker samfunnet (Vestby & Vestby, 2019).

Etterforskere som har innholdsanalyse som en del av sine arbeidsoppgaver bør forstå hvordan teknologien virker. Debatten om bruk og valg av dataverktøy må ikke overlates kun til tekniske dataeksperter. Juridisk- og etterforskningsfaglig kompetanse må også være representert i

debatten (Vestby & Vestby, 2019). Susskind (2018) påpeker farene ved at vi blir styrt av datasystemer som er vanskelige å forstå, og umulige å kontrollere. Etterforskere som gjennomfører innholdsanalyser må derfor være kritiske til resultatene og kjenne til analyseverktøyets styrker og svakheter. Digitale bevis kan ikke bygge på en presumpsjon om kvalitet, men må vurderes kritisk (N. Sunde, 2020).

Samtidig som opplæring i dataverktøy er viktig, må det ikke gå på bekostning av opplæring i fremgangsmåte. Politiets bruk av dataverktøy berører tekniske og moralske spørsmål (Vestby & Vestby, 2019), i tillegg til de juridiske. Politi- og påtalemyndigheten vet mer om etterforskning enn datautviklere og kodeskrivere, men politi- og påtalemyndighet i flere land er for passive når det gjelder å ta i bruk ny teknologi (Cormack & Grossman, 2014, s. 161). Bruk av dataverktøy kan også begrunnes i forkorting av saksbehandlingstiden jfr. EMK artikkel 6 nr. 1.

Oppsummert er det mye som tyder på at dataverktøyene som er tilgjengelige for etterforskeren har stor påvirkning på hvilken fremgangsmåte som benyttes ved innholdsanalyse av databeslag. Det vil ofte være usikkerhet rundt elektroniske spor. Nylig ble det kjent gjennom media at et av analyseverktøyene norsk politi har benyttet, i enkelte tilfeller har vist feil informasjon om når en fil er opprettet (Grut, 2020). Som et resultat av dette må politiet gjennomgå flere straffesaker på nytt. Analyse av informantenes svar peker allikevel i retning av at automatisering bør utnyttes i større grad, i kombinasjon med en definert fremgangsmåte for innholdsanalysen.

Hypoteser, informasjonsbehov og mandat som bakgrunn for innholdsanalysen

I dette kapitlet presenteres informantenes tanker rundt bruk av hypoteser, informasjonsbehov og mandat, og hvordan oppdraget om å gjennomføre en innholdsanalyse blir gitt til etterforskeren. Alle informantene sier de bruker etterforskningsplaner og hypoteser. Hypoteser brukes som verktøy blant annet for å sikre objektivitet, herunder å ivareta siktedes rettigheter (Politidirektoratet, 2017). likevel mener flere av informantene at politiet har et forbedringspotensial når det gjelder bruk av hypoteser, informasjonsbehov og mandater. Hypoteser, informasjonsbehov og mandater drøftes samlet i dette kapitlet fordi alle tre temaene omhandler formålet med en innholdsanalyse.

Informant 2 mener det er behov for å heve den kompetansemessige bunntinjen, inkludert bestillerkompetansen. I deler av organisasjonen mener han det er en manglende forståelse for elektroniske spor. Informanten mente at dette medfører at mandatene og innholdsanalysene blir for lite formålsstyrte og uttrykte seg slik: *«Kan ikke du stikke opp å gå gjennom databeslaget?»*

Det er det klassiske oppdraget». Dette sitat forteller at innholdsanalysene ikke styres godt nok og ansvaret overlates til etterforskeren.

Informantene fremhever at mandatene må bygge på fenomenkunnskap. Det er ingen selvfølge at en etterforsker som er god på innholdsanalyser innenfor et saksfelt kan gjøre en like god jobb innenfor et annet saksfelt. Mandater pekes på som viktige, men er tidvis mangelfulle eller fraværende. Informant 6 beskrev det på denne måten:

Jeg vet ikke hva vi skal se etter. Da etterspør vi et mandat. Hva er det vi ser etter? Er det et tidsrom som er aktuelt? Er det meldinger eller personer som det er viktig å se om de som eier beslaget har en knytning til eller ikke? Så et mest mulig konkret mandat. Fordi, hvis ikke så blir det å gå gjennom flere 100.000 filer og ikke vite hva du skal se etter.

Sitatet viser at mandater kan fungere avgrensede og bidrar til å rette etterforskerens fokus mot bestemte sporsteder. Informant 6 utdypet senere at: «Hvis man har et klart mandat opp mot hypoteser eller hva som ønskes i saken, så kan man på en måte være veldig effektiv med innholdsanalysen. Da vet man hva man ser etter». Informant 6 påpeker her hvordan gode mandater kan gjøre arbeidet mer effektivt.

Informantene ønsker seg mandater med konkrete informasjonsbehov. Mandatene bør bygge på fenomenkunnskap og angi aktuelle filtyper, personer, knytninger og relasjoner, fravær av konkret informasjon, tidspunkter eller tidsrom. En informant mener mandatet må utarbeides sammen med vedkommende som skal gjennomføre innholdsanalysen. Informant 1 sier at etterforskningen selvfølgelig er hypotesedrevet også før beslagene sikres, og at de samme hypotesene brukes inn mot innholdsanalysen:

Så enten så bekrefter beslaget våre hypoteser, eller så er det med på å vise at en hypotese nok ikke stemmer. Vi har jo mange ulike hypoteser. I den siste saken jeg jobbet med nå så hadde vi noen hypoteser og er par personer i saken (...) men med en gang vi begynte å se på kommunikasjon mellom dem og den siktede personen, så falt den hypotesen bort.

Sitatet viser at hypotesene her danner grunnlag for spesifikke og formålsstyrte søk, noe som igjen er med på å styrke eller svekke hypotesene i saken. Etterforskningssirkelen trekkes frem av en informant, som sier at aktiv bruk av etterforskningssirkelen genererer nye hypoteser og informasjonsbehov fortløpende under etterforskningen. Det resulterer også i at det

gjennomføres nye innholdsanalyser av det samme beslaget. Særlig gjelder dette etterforskninger som pågår over lang tid.

Flere av informantene mener det er viktig å kjenne saken godt nok til å kunne forstå hvilken informasjon som må inkluderes i sakens dokumenter. Kjennskap til saken er en del av forberedelsene til en innholdsanalyse. Informant 3 uttrykte det slik: *«Ofte ramler du over andre ting. Som gir nye spor, men du må vite om det er interessant eller ikke».*

Informantene sier at hypotesearbeidet er viktig. Den som gjennomfører innholdsanalysen kan ikke få tunnelsyn og bare se etter informasjon som taler mot siktede. Det påpekes at det allikevel er behov for møter med en etterforsker som kjenner saken godt for å få klarhet i hva som faktisk ønskes. Dette gjelder særlig i store saker der informantene har bistått andre seksjoner eller etterforskere med innholdsanalyse. Hvilket saksfelt det jobbes med er avgjørende for hva informantene ser etter ved en innholdsanalyse, og er en naturlig del av mandatet. Det kan være saker som er så konkrete at det søkes etter ulovlige filer, i form av overgrepsmateriale. Som informant 4 sier:

Som regel har man et eller annet i saken som sier at det skal være noe på den enheten (databærerer) som vi skal finne. Eller så er det ikke det. Ut ifra sakstype skjønner man hva man ser etter. I våre saker ser vi etter ulovlig innhold.

Informant 4 ble spurt om det var et konkret informasjonsbehov som avgjorde hva han så etter, og svarte at: *«Det er mer det man pleier å se etter. Jeg vet ikke om det står som et IB (informasjonsbehov) implisitt, jeg tror ikke det».* Dette tyder på at informasjonsbehovene ikke i stor nok grad er konkretisert før innholdsanalysene påbegynnes.

I de tilfellene innholdsanalysen er et ledd i å bistå andre, brukes også skjemaer med oversikt over formål og mandat. Det brukes også som en bevisstgjøring ovenfor bestilleren av innholdsanalysen ifølge informantene. Datamengden stiller krav til mandatene, informasjonsbehovene og bestillerkompetansen. Bestillingen eller informasjonsbehovene må være veldig spisset dersom en som ikke kjenner saken godt skal foreta en innholdsanalyse.

Er innholdsanalysene formålsstyrt?

Alle informantene sier det er en selvfølge å bruke etterforskningsplaner som et ledd i å formålsstyre etterforskningen. Det er utarbeidet hypoteser i sakene informantene arbeider med, og hypotesene brukes. I denne studien er det spurt direkte om hypoteser. Det kan virke ledende og gjøre det enkelt for informantene å svare positivt, men etterforskningsplaner har politiet vært

pålagt å bruke i enkelte saker lenge (Politidirektoratet, 2017) og hypoteser beskrives som en sentral del av etterforskningsarbeidet i norsk politi (Eivind Kolflaath, 2019). Statsadvokatenes kvalitetsundersøkelse fra 2018 (Riksadvokaten, 2018) konkluderte med at etterforskningsplaner ikke ble brukt i tilstrekkelig grad, men nyere undersøkelser viser at så godt som alle etterforskere bruker etterforskningsplaner (Solheim & Tveit, 2020). Forholdene ligger til rette for at hypotesene også skal danne bakgrunnen for innholdsanalysene.

Informantenes beskrivelse av oppdragene som gis kan derimot tyde på at hypotesene ikke i stor nok grad er konkretisert til informasjonsbehov. Riksadvokaten (2/2016) presiserer at etterforskningsplanen skal oppstille rimelige og relevante hypoteser, men også konkretisere disse og beskrive den spesifikke oppgaveutførelsen. Hvilken informasjon må politiet søke etter i databeslaget, som kan styrke hypotesen om at siktede er uskyldig? Uklare og manglende mandater er en utfordring (N. Sunde, 2019a, s. 74), noe denne studien også bekrefter. Slik var det også før datamengdene ble så store som de er nå (Politidirektoratet, 2012). Det er en rimelig konklusjon at konkrete informasjonsbehov må ligge til grunn før en innholdsanalyse påbegynnes. Særlig gjelder dette omfattende innholdsanalyser av store databeslag.

Etterforskningssirkelen som metodisk støtte?

Flere informanter beskriver innholdsanalyse som generell etterforskning og trekker frem etterforskningssirkelen. Etterforskningssirkelen er en syklisk undersøkelsesprosess (Fashing, 2016). Et sentralt moment er at prosessen må gjentas flere ganger. Funn underveis i en innholdsanalyse som fører til nye undersøkelser, bør vurderes av flere enn den som gjennomfører innholdsanalysen. De to siste av de seks C-ene i etterforskningssirkelen, Consider og Consult¹⁶ (Vurder og Konsulter), må ligge til grunn for en revurdering av informasjonsbehovene og mandatet underveis i innholdsanalysen. Denne oppgavens forslag til hvordan etterforskningssirkelen kan brukes som fremgangsmåte for innholdsanalyser beskrives i den avsluttende diskusjonen.

Siktedes rettigheter

Etterforskningen skal være objektiv og søke å kartlegge både det som taler mot siktede, og det som taler til fordel for ham jf. strpl § 226 3. ledd. Dette er sentralt i forbindelse med innholdsanalyser av store databeslag fordi det kun er politiet som har tilgang til alt datamaterialet. Her presenteres informantenes svar om hvordan politi- og påtalemyndighet,

¹⁶ Temaet å konsultere andre underveis i innholdsanalysen ble ikke fulgt opp som et eget punkt i intervjuene. Det kan være en av grunnene til at informantene ikke har gitt fullgode svar som dekker dette temaet

siktede selv og forsvarer kan bidra til å ivareta siktedes rettigheter. Informant 3 fortalte om forespørsler fra forsvarer, og sitatet viser at bestillinger fra forsvarere også kan være lite spesifikke:

Det hender at vi får forespørsler, ofte fra forsvarer og da gjerne rett før saken skal opp i retten. Det er typisk. 'Kan dere sjekke dette', eller 'vi vil ha all infoen'. Det er sikkert en taktikk bak det, jeg vet ikke. Jeg prøver bare å svare på spørsmålene. Men det skal ikke være nødvendig at en forsvarer sier 'se etter det her fordi det beviser at han er uskyldig', det bør vi ha gjort allerede.

En informant brukte analogien med fysiske ransaker. Det som kan belyse begge sider av saken skal tas med. Å ikke utelate informasjon som ikke stemmer overens med politiets hypoteser skal være godt innarbeidet. Etterforskningsplanene trekkes frem for å sikre at siktedes rettigheter ivaretas og Informant 1 beskrev søket slik: «*Man ser etter opplysninger, ikke etter spesielle opplysninger*». Informant 1 viser at etterforskningsplaner er viktige for å operasjonalisere objektiviteten.

En informant trekker frem den generelle dialogen med forsvarer som pågår underveis i hele etterforskningen. Der etterspørres det i noen tilfeller ønsker om etterforskningskritt, og informanten mener det også må dekke ønsket om eventuelle etterforskningskritt opp imot databeslaget. En annen informant påpeker at det er en vesensforskjell om det begjæres søk i data som uansett er tilgjengelig for siktede eller ikke. Dokumentasjon som finnes i siktedes egne data, kan siktede og forsvarer også fremskaffe selv. Informasjon i annen data som er sikret, er det kun politiet som har tilgang til. Informant 1 beskrev ønsker om etterforskningskritt:

Ofte tror jeg en av grunnene til at det ikke kommer ønsker om etterforskningskritt er at de siktede får utlevert utstyret sitt igjen etter relativt kort tid. Så de har jo egentlig tilgang til informasjonen som ligger på speilkopien. I hovedforhandling ser vi at de har hentet ut egne dokumenter fra sine maskiner og sine gjennomganger. Og de har fått det med inn i det faktiske utdraget. Og så har vi blitt beskyldt i hovedforhandling for å være partiske, å ikke tatt med det spesifikke dokument. Men da har vi vist at det ligger på side 2450 i det faktiske utdraget.

Forsvarerne vet at ikke all informasjon på speilkopiene blir en del av sakens dokumenter, og informantene ser på det som en naturlig del av forsvareres jobb å rette eventuelle ønsker mot denne delen av etterforskningen. Flere informanter har også jobbet med saker der forsvarer har ønsket å komme til politiet for å selv gjennomføre egne søk i beslaget. Dette er en mulighet det

har blitt åpnet for i noen tilfeller, men det er ikke vanlig at det skjer. En informant sier at forsvarerne heller ikke har kompetanse til å gjennomføre innholdsanalyser selv, og at forsvarerne også viser manglende bestillerkompetanse når de begjærer etterforskningskritt. En forsvarer kan be om at det gjøres søk som gir flere millioner treff, ifølge informant 2:

Det ser rart ut hvis forsvarerne ikke får noen tilbakemeldinger fra oss når de kommer med ønsker til søkeord. Men noen må fortelle dem at det de ber om gir en million treff, jeg kan ikke sitte og lese gjennom alt det fordi forsvarer har bedt om det. Det må ligge noen begrensninger der.

Det er ifølge informantene umulig å være helt objektiv, og hvilke filer en etterforsker mener er relevante vil være en subjektiv vurdering. Informant 1 beskriver at den subjektive vurderingen som er gjort ikke problematiseres i retten: «Men, vi har ikke opplevd mye motbør fra forsvarer på at vi har vært for subjektive i vår gjennomgang. Det er ikke det som er temaet i hovedforhandlingene».

En informant sier at dersom hypotesene og informasjonsbehovene danner grunnlaget for innholdsanalysen, er det en naturlig del av arbeidet å søke informasjon som belyser alle sider av saken. Hypoteser og informasjonsbehov burde være en del av bokmerkestrukturen¹⁷ som benyttes for å merke av relevant informasjon underveis i innholdsanalysen. Funn som gjøres må også vurderes. Informant 3 påpeker viktigheten av å belyse begge sider av saken. Han eksemplifiserte med gjennomgang av siktedes nettleserhistorikk, og sitat viser viktigheten av å ha flere hypoteser:

Det hender at du ender i situasjoner der du må se (undersøke) hva dette er for noe. For eksempel, denne nettsiden her som er besøkt, den er ikke bra, men er det noe han har søkt bevisst, eller er det noe vedkommende har ramlet over?

Avhørene trekkes frem av flere informanter som den viktigste arenaen for siktede selv og forsvarer til å komme med ønsker om etterforskningskritt, også med tanke på innholdsanalysen. Det er viktig med dialog mellom den som gjennomfører avhør og den som gjennomfører innholdsanalyse, men som informant 5 sier er det sjelden at det kommer slike ønsker opp imot innholdsanalyse: «Hvis det er noe siktede ber oss lete etter, som kan belyse uskyld, da skal vi gå inn i den mappen og lete etter det. Men det har ikke skjedd enda. I våre saker så er det sjelden vare». Det er et interessant punkt som informantene fremhever, at de

¹⁷ Ifølge informanten merkes de filene som skal bli en del av sakens dokumenter med et digitalt bokmerke, slik at filene senere kan hentes ut fra speilkopien. Det kan brukes flere ulike bokmerker.

siktede sjelden bidrar med innspill om frifinnende informasjon. Å etterspørre slik informasjon fra siktede bør være en del av innholdsanalysen.

Hvordan ivaretas siktedes rettigheter

Her diskuteres studiens funn om ivaretagelse av siktedes rettigheter. Informantene viser til at etterforskningsplaner og hypoteser brukes for å operasjonalisere innhenting av informasjon som taler til siktedes fordel. Den som er under etterforskning, kan begjære at det gjennomføres etterforskningsskritt som kan avkrefte mistanken jf. strpl. § 241. Forsvarer kan også begjøre supplerende etterforskningsskritt, jf. strpl. § 265 første ledd annet punktum.

Informantene beskriver den fortløpende kontakten med forsvarer gjennom etterforskningen som en generell arena for å komme med ønsker om etterforskningsskritt. I tillegg trekkes avhørene av siktede frem som det tidspunktet der siktede selv blir spurt om slike ønsker. Det blir dog ikke stilt spesifikke spørsmål om ønsker relatert til innholdsanalysen.

Som et ledd i å ivareta uskyldspresumpsjonen og for å begrense datamengdene, kan det være relevant å stille siktede direkte spørsmål om det er spesielle deler av databeslaget vedkommende ønsker at skal gjennomgås for å finne frifinnende informasjon. Slik regelverket er i dag er det ikke noe krav om at siktede skal bidra med informasjon, og politiet må uansett gjennomgå delene av beslaget de selv mener er relevante. Siktede er beskyttet av selvinnskrimineringsvernet og bevisbyrden ligger hos påtalemyndigheten (Aall, 2015).

Innholdsanalysen av databeslag skiller seg likevel fra enkelte andre vanlige etterforskningsskritt når det gjelder siktedes mulighet til kontradiksjon. Det er som regel kun politiet som sitter på hele datamaterialet. Et vitne vil kunne spørres ut av forsvarer i retten og materiale fra kommunikasjonsskontroll vil kunne utleveres til forsvarer i sin helhet etter at tiltale er tatt ut¹⁸. Men speilkopiene med alt databeslaget er det kun politiet som besitter, og det er kun politiet som foretar søk. Andre aktører er prisgitt de utvelgelsene politiet har gjort, og derfor er det viktig med tydelige fremgangsmåter og rutiner. Slik er det til sammenligning også ved en fysisk ransaking¹⁹.

Noen av informantene beskriver, som vi tidligere har vært inne på, situasjoner der forsvarer også viser manglende bestillerkompetanse. Forsvarerne begjærer konkrete søk som gir uoverkommelig mange treff. På den ene siden kan det sies å være en svakhet at forsvarerne ikke

¹⁸ Se Rt. 2005 s. 1137 avsnitt 29

¹⁹ Se HR-2011-1744-A og HR-2018-1901-U.

har tilstrekkelig kompetanse om innholdsanalyse, men på den andre siden er det uansett politiets oppgave å fremskaffe de opplysningene som taler til siktedes fordel.

Som vi har sett tidligere forteller enkelte informanter om at forsvarer ber om å få gjennomgå databeslaget på egenhånd. Hvis vi på nytt skal benytte analogien med en fysisk ransaking, er det lite sannsynlig at noen andre enn politiet ville foretatt en slik arbeidsoppgave. Strpl. § 154 åpner for at siktede kan gis adgang til å la en privat sakkyndig ta del i granskningen, eller foreta granskning på egenhånd. Et relevant spørsmål er om dette gir adgang til å la forsvarer eller andre foreta en egen taktisk innholdsanalyse av det beslaglagte datamaterialet. Dette er omhandlet i Rt 2011 s. 1188 avsnitt 43. Dette kan tolkes som at det kun gis adgang til en teknisk undersøkelse av databeslaget, noe som skiller seg fra en taktisk gjennomgang eller innholdsanalyse.

Svarene i denne oppgaven gir ikke noe grunnlag for å si hvor ofte forsvarere begjærer søk, eller får lov til å gjennomføre slike egne innholdsanalyser. En dokumentanalyse av saker med databeslag kunne vært interessant for å ytterligere belyse akkurat den problemstillingen. Denne oppgaven argumenter for at innholdsanalyse er et etterforskningssteg som bør utføres av politiet, men der det legges til rette for ønsker fra siktede og forsvarer.

Kvalitetssikring og notoritet

«Notoritet» er et begrep som brukes i politiet og av informantene. *Notoritet* er krav til sporbarhet, etterprøvbarehet og dokumenterbarhet i arbeidet som utføres (Lundgaard, 2019). Notoritet på hvilken jobb som er utført og kvalitetssikring av arbeidet trekkes frem av flere informanter som viktig for å ivareta rettssikkerheten. Temaet vies derfor plass i denne oppgaven. Her presenteres først hvordan informantene selv sørger for notoritet på den jobben de utfører og deretter informantenes syn på kvalitetssikring av egne og andres innholdsanalyser.

Innen kvalitetssikring og notoritet blir det ulikheter på grunn av de ulike analyseverktøyene informantene bruker. Et av analyseverktøyene har en funksjon som automatisk lagrer alle søk som gjøres i forbindelse med innholdsanalysen. Den manuelle gjennomgangen må etterforskerne dokumentere selv. Informantene gjør dette på noe ulike måter, men i hovedsak dreier det seg om å føre en arbeidslogg over hvilke søk, utvelgelser og funn som er gjort.

En informant fortalte om hvordan kvalitetssikring gjort av en politifaglig etterforskningsleder førte til at det ble oppdaget mangler ved en innholdsanalyse. Data som skulle ha vært gjennomgått var ikke omhandlet i rapporten. Informasjonen var åpenbart av betydning for saken. Den politifaglige etterforskningslederen fortsatte innholdsanalysen og gjorde flere funn,

som igjen resulterte i nye etterforskningskritt. Informant 5: «*Ved å sikre og gjennomgå lokasjonsdata så kunne vi knytte siktede til ytterligere to saker som i utgangspunktet var tatt ut av komplekset og skulle henlegges. De sakene kunne vi gjenoppta og ta inn i komplekset*». Sitatet synliggjør viktigheten av kvalitetssikring.

Ingen av informantene sier at det er fast rutine at innholdsanalysen kvalitetssikres av noen andre. En informant påpekte at selv om det skrives rapport om innholdsanalysen og det føres logg over hva som er gjort, vil det ikke være mulig å dokumentere alt som er sett, og vurdert som ikke relevant.

Selv om ikke selve innholdsanalysen kvalitetssikres, sier informantene at rapporten blir lest av andre. I enkelte tilfeller blir rapporten lest i den hensikt å kvalitetssikre den, og andre ganger lest som en rapport i saken. En informant hadde selv en kvalitetssikringsfunksjon ovenfor andre etterforskere. Informanten fokuserer da på innholdet og formuleringer i rapporten, i den hensikt å sikre at formuleringene er presise og forståelige. Tekniske begreper må defineres, og den som har skrevet rapporten må vite hva det betyr, ifølge informant 6: «*Da leser vi over rapportene deres og stiller dem spørsmål. Vet du hva dette er? Nei, da må vi formulere det på en annen måte*». En annen informant som også har kvalitetssikring som arbeidsoppgave på sitt tjenestested, sier at data har noen særegenheter. Det er vanskelig å være bastant. På PCer, data og mobiltelefoner er det mye som kan endres.

Kvalitetssikring som et ledd i å ivareta rettssikkerheten.

Informantenes svar tyder på at det ofte er en etterforsker alene som gjennomfører innholdsanalysen, og at det ikke er noen fast rutine for kvalitetssikring. Det kan føre til at viktig informasjon overses eller feiltolkes. Å få noen til å etterprøve vurderinger og metoder er en del av etterforskningssirkelen (Bjerkenes & Fashing, 2018, s. 137). I enkelte tilfeller stopper etterforskningen for tidlig, og de som analyserer beslaget mangler helhetsoversikt (Erlandsen, 2019). Innholdsanalyse skiller seg fra fysiske ransaker ved at det faktisk er mulig å gjennomføre kvalitetssikringer, fordi politiet fortsatt har en kopi av de sikrede dataene. Det er også viktig å være kritisk til de elektroniske sporene (N. Sunde, 2020). Kvalitetssikring og evaluering tar tid, men konsekvensen av å ikke gjennomføre det er at det potensielt sett begås justisfeil (Horseman & Sunde, 2020). Det burde være en rutine for kvalitetssikring av innholdsanalysen, slik etterforskningssirkelen legger opp til.

Rapportskriving og andre relevante funn

Rapportering er en egen fase i dataetterforskningsprosessen (Flaglien, 2018). Men alle informantene beskriver rapportskrivning som en oppgave som henger naturlig sammen med selve innholdsanalysen. Sammen med filene som blir en del av sakens dokumenter er det rapportene som blir tilgjengelig for partene i saken, og det er der det fremgår hvordan innholdsanalysen er gjennomført. Det er derfor verdt å vie litt plass til denne fasen.

Rapport om innholdsanalysen

Alle informantene forholder seg i en eller annen grad til rapportmaler som er utarbeidet ved eget tjenestested. Det fremheves at ingen sakstyper eller saker er like, og at rapportene derfor blir ulike. En informant mente det var klare svakheter i den malen som ble brukt, og skrev derfor rapportene med et annet oppsett. Informant 1 var da bevisst på å få med de samme formalitetene som i den tilgjengelige malen. *«Den måten rapporten skrives på, det er noe jeg har begynt med selv»*. Dette sitatet peker i retning av en erfaringsbasert fremgangsmåte.

Informant 2 var opptatt av at det politiet produserer bør være likt. Ikke bare av hensyn til egen arbeidsmetodikk, men for at informasjonen skal være forståelig for retten og partene i saken: *«Det bør se likt ut hver gang politiet presenterer en SMS i retten»*. Dette gjelder ikke bare rapportskrivning ifølge informanten, men også hvordan informasjon blir presentert i retten. En annen informant fremhever viktigheten av å beskrive hvilke deler av beslaget det er søkt i, hva slags søk som er gjort, og med hvilke begrensninger.

Det påpekes også at det er viktig å ha notoritet på hvor filene som blir en del av sakens dokumenter kommer fra. For eksempel med en beskrivelse av lagringsområde. Informantene har ikke oversikt over hvordan alle andre etterforskere skriver sine rapporter om innholdsanalyse. En informant sier at han selv bruker den tilgjengelige malen som utgangspunkt, men han vet ikke om den brukes av andre. Malene som informantene bruker endrer seg gradvis, i hovedsak etter endringer internt på tjenestestedet.

Begrepsavklaringer trekkes frem som noe som må være med i rapporten. Selv om informantene forsøker å gjøre språket forståelig, er det viktig å avklare hva som menes med de tekniske begrepene som brukes. Informant 6:

Vi vet de (rapportene) skal leses av personer som ikke har teknisk bakgrunn. Vi må skrive forståelig. Når vi bruker et ord vi ser er vanskelig å forstå, eller det er uklart, så

har vi en definisjonsliste. Nevner jeg «hash md5»²⁰, så må det defineres, for de fleste er det helt gresk.

Alt som har blitt funnet eller vurdert underveis i innholdsanalysen kan ikke få plass i rapporten. Det vil gjøre den for omfattende. Det er mye informantene ser på, men vurderer som ikke relevant. Flere informanter skriver arbeidslogger mens de jobber. Arbeidsloggene brukes som utgangspunkt for den endelige rapporten, eller som hjelpemiddel dersom det må gjøres ytterligere undersøkelser. Alle informantene har med en eller annen form for oppsummering av funnene dersom rapporten blir lang. I noen tilfeller brukes skjermbilder fra analyseverktøyet for å illustrere beslaget som er gjennomgått eller funnene som er gjort.

Ingen av informantene vet om det finnes rapportmaler fra sentralt hold, for eksempel fra PHS eller KO:DE. Informant 5 forteller følgende om malen som brukes til rapporten:

Det er ikke noe som er fastsatt på sentralt eller nasjonalt nivå, det er noe som har vokst frem som følge av mengdetrening og erfaring. Vi har skrevet ganske mange innholdsanalyser og så ser vi hele tiden at vi finner noe nytt som er en forbedring. På den måten er det organisk, det lever, det er progresjon. Vi ser hva som ikke brukes, eller ikke er optimalt, og når vi må ha noe bedre. Så finner noen på noe lurt og så blir det vedtatt av gruppa.

Dette sitat viser at rapportmalene ofte er ulike på de forskjellige tjenestestedene.

Rapport om ransaking og beslag

«Rapport om ransaking/beslag» er en rutine i BL som fylles ut når det gjennomføres en ransaking. Det genererer et dokument i saken med oversikt over hva som er tatt i beslag. Dette vies plass i oppgaven fordi det er et klart skille mellom svarene til informantene.

Tre av de seks informantene skriver «rapport om ransaking/beslag» i BL på de filene som hentes ut av speilfilen og som blir en del av sakens dokumenter. Alle seks informantene er enige om at speilfilen ikke er en del av sakens dokumenter. De sier det er rettspraksis og praksis ved deres arbeidssted. Behandlingen av den informasjon som hentes ut av speilfilen og blir sakens dokumenter, beskrives på ulike måter av informantene. De tre som ikke skriver en slik rapport sier det er fordi innholdsanalysen er å anse som en fortsettelse av den samme ransakingen som da dataene ble tatt i beslag, og filene kopieres uansett inn i BL.

²⁰ Som beskrevet tidligere, filens digitale fingeravtrykk

Rapport, i praksis en del av innholdsanalysen

Rapporteringsplikten følger av politiinstruksen § 7-6 andre ledd. Det oppleves som en utfordring at det ikke foreligger tydeligere retningslinjer for hvordan rapportene for innholdsanalyse skal utarbeides. Det er gode grunner til at rapporter fra ulike sakstyper har ulikt innhold, men rapportene må tilfredsstillende noen overordnede krav. Blant annet må det fremgå hvilke søk politiet har gjort. Informantene sier det ikke gis opplæring fra PHS om hvordan en slik rapport skal se ut. Og dette er heller ikke en del av pensum i rapportskrivning²¹. I læreboken om etterforskning²² på PHS bachelorutdanning er ikke ordet innholdsanalyse brukt, og «analyse av datamaskiner» vies lite plass. Innholdsanalyse er heller ikke et eget rutinetrinn i BL, men plasseres i kategorien «annet dokument», hvilket i praksis vil si at det ikke er noen obligatoriske punkter som må fylles ut.

Innhold i rapporten

Dersom det ble besluttet sentralt hvilke punkter som skal være obligatoriske for en rapport om innholdsanalyse, kunne et eget rutinetrinn i BL sikret at dette ble gjennomført. Flere informanter påpeker at det er store forskjeller mellom saksfeltene, noe som gjør standardisering vanskelig. Allikevel finnes det allerede noen retningslinjer. Ifølge Politidirektoratets rundskriv om behandling av beslag i straffesaker skal det ved beslag av databærere eller data skrives en beslagsrapport, og en sikringsrapport som beskriver prosedyren som ble benyttet ved sikring (Politidirektoratet, 2010). Speilkopier og andre kopier av data fra en databærer skal gis et eget beslagsnummer. Rundskrivet legger ikke føringer for rapporten om selve innholdsanalysen, men sier hva som må ligge til grunn før innholdsanalysen starter.

I Rt. 2011 s. 1188 har Høyesterett kommet til at tiltalte må ha krav på en detaljert redegjørelse for de søk politiet har gjort. Det eksemplifiseres med filtyper, stikkord og lagringssted. Allikevel er det ikke noe krav om at det lages oversikter over treff som gjøres ved søk, men som ikke hentes ut av speilfilen²³. Basert på intervjuer med seks informanter kan ikke denne oppgaven gi generaliserbare svar på i hvilken grad denne føringen følges, men det er grunner til å tro at det burde gis opplæring i denne formen for rapportskrivning. På den ene siden vil det fortsatt være behov for saksspesifikke tilpasninger av rapportene, men på den andre siden er det behov for noen sentrale føringer slik at prinsippet om repeterbarhet ivaretas (N. Sunde, 2019a,

²¹ Politirapport (Bjerknes & Williksen, 2015).

²² Etterforskning - prinsipper, metoder og praksis (Bjerknes & Fashing, 2018)

²³ Se HR-2018-1901-U

s. 62). Rapportene bør skille mellom objektiv informasjon og etterforskerens subjektive vurderinger.

Lovverket burde oppstille klare krav til dokumentasjon av fremgangsmåten for innholdsanalysen (I. M. Sunde, 2019, s. 146). Dokumentasjonskravet bør ikke bare omfatte hvilke søk politiet har gjort, men også hvilke deler av databeslaget politiet eventuelt ikke har søkt i (I. M. Sunde, 2019).

Skal det skrives rapport om ransaking og beslag?

På spørsmålet om «rapport om ransaking/beslag» er det et klart skille der noen informanter skriver en slik rapport, og andre ikke. Svarene til seks informanter gir ikke mulighet til å generalisere, men det er grunn til å tro at dette gjøres ulikt innad i politiet. Behovet for å eventuelt måtte skrive en slik rapport for de filene som hentes ut ved en innholdsanalyse, henger sammen med hva som skal være sakens dokumenter. Speilkopier i sin helhet er ikke en del av sakens dokumenter, noe alle informantene er enige i. Denne oppgaven tar ikke stilling til om «rapport om ransaking/beslag» skal skrives etter alle innholdsanalyser, men informantenes svar tyder på at det her er behov for sentrale føringer.

Begrepet «innholdsanalyse»

Politirapporter skrives for andre, og resultater fra en innholdsanalyse må formidles slik at også de som ikke kjenner faget forstår hva innholdet betyr (Bjerknes og Fashing, 2018, s. 246). Bruk av tekniske begreper kan skape forvirring og dermed gjøre rapportene unøyaktige (Myhrer, 2015; Bjerknes & Williksen, 2015). Ordet innholdsanalyse brukes av informantene til denne oppgaven, og i litteraturen (N. Sunde, 2019a). Men begrepet innholdsanalyse kan i seg selv være uklart. Analyse som et formelt konsept er en ganske nylig utviklet metode (Beaney, 2016). Etterretningsdoktrinen for politiet definerer analyse som «En systematisk og metodisk undersøkelse av en problemstilling, der komplekse forhold deles opp i mindre deler for at innholdet kan vurderes» (Politidirektoratet, 2020).

All gjennomgang av beslaglagte data kan neppe defineres som analyse. Kanskje er nettopp «gjennomgang» et mer presist og forståelig ord, med mindre det faktisk gjennomføres en analyse. «Gjennomgang» er også et begrep som brukes av Riksadvokaten (2020a).

Informantenes forslag til forbedringer

Alle informantene er spesialister på innholdsanalyse. Samtlige har også en funksjon på sitt arbeidssted som gjør at de ser hvordan andre etterforskere foretar innholdsanalysen, eller er direkte involvert i opplærings- og supportfunksjoner. Det er derfor grunn til å tro at

informantene har en god innsikt i fenomenet. Som siste del av resultatkapittelet presenteres her informantenes forslag til forbedringer.

Flere etterforskere må ifølge informantene involvere seg i innholdsanalysen. De anser det som en svakhet at det ofte er et fåtall etterforskere som gjennomfører dette etterforskningskrittet. Det bør være en generalistoppgave. For å lykkes med dette må kompetansen heves. En informant sier at flere andre etterforskere virker ukomfortable med brukergrensesnittet i analyseverktøyene. Det blir trukket frem som en rettssikkerhetsutfordring dersom et fåtall etterforskere er ansvarlige for dette etterforskningskrittet.

Fordi innholdsanalyse er en oppgave som heller ikke etterforskningsledelsen har nok kompetanse om, stilles det ikke strenge nok krav til tidsfrister. Enkelte steder har det utviklet seg en aksept for at dette etterforskningskrittet får ta den tiden det tar. Det kan i enkelte tilfeller være riktig, men oftere bør det settes en tidsfrist (Politidirektoratet, 2017). Når databeslagene er store, er det behov for ekstra kontroll av innholdsanalysen og styring av tidsbruken. Politidirektoratet (2016) påpeker at det er behov for kompetanseheving innen elektroniske spor blant politifaglige etterforskningsledere. Påtaleanalysen (NOU 2017:5) peker på det samme behovet blant påtaleansvarlige jurister.

Det er behov for opplæring i én arbeidsmetode. En informant mener at dette er noe som kan igangsettes nå, men da blir opplæringen basert på hva akkurat den instruktøren mener er best. Det er derfor behov for en prosess i forkant der det blir avgjort hva en slik opplæring skal bestå av. Fremgangsmåten kan ikke være opp til den enkelte. Informant 2:

Og så tror jeg vi trenger opplæring på arbeidsmetode. Det kan vi for så vidt sette i gang med, men da blir det ut ifra hva de som skal holde det kurset mener er en lur måte å gjøre det på.

Informantene mener det må frigjøres ressurser til metodeutvikling. Det er krevende balansegang mellom saksarbeid og det å jobbe med innovasjon. I intensive perioder vil sakene alltid få prioritet. Men avsatt tid til metodeutvikling vil kunne bli tidsbesparende i det lange løp. Fremgangsmåtene som brukes i dag må dokumenteres og deles slik at det blir tilgjengelig både for egne ansatte, men også kunne deles med andre distrikter.

De fleste informantene er fornøyde med de dataverktøyene de selv bruker. Likevel peker flere på forbedringspotensialer. Større grad av automatisering vil kunne spare informantene for mye tid. På den andre siden sier flere informanter at det er en risiko ved å overlate prosessene til en

datamaskin. Enkelte informanter ønsker å oftere gjennomgå data slik den har fremstått for brukeren. I motsetning til slik de fleste analyseverktøyene fungerer, der filer blir kategorisert etter filtype, uavhengig av hvor på enheten de har vært lagret. Andre mener at den kategoriseringen som brukes i dag er det mest hensiktsmessige.

Det er behov for flere programmer som kan brukes til å automatisere tidkrevende oppgaver. Det foreslås løst av informantene ved at politiet enten kjøper inn flere slik programmer eller at politiet selv sørger for å ha ansatte som kan utvikle disse programmene.

Det er en utfordring at innholdsanalyser utføres på ulike måter og at rapportene ikke er standardiserte. Det fører til store ulikheter innad i politiet. Fokus må rettes mot å se nye muligheter. Som informant 3 avsluttet med: *«Vi har utfordringer som endres hele tida. Det blir mer kryptering for eksempel. Det er en utfordring. Men på en annen side så blir det stadig flere muligheter, og mulighetene vokser nesten enda raskere»*. Sitatet viser at innholdsanalyse er et fagfelt med store muligheter.

Oppsummert kommer informantene med forslag om forbedringer innen fremgangsmåte og kompetanseheving på flere nivåer i organisasjonen, herunder at flere etterforskere må kunne gjennomføre innholdsanalyser. Selv om informantene sier de har gode dataprogrammer, ønsker de seg også flere verktøy til å gjennomføre innholdsanalysene.

5. Avsluttende diskusjon

Innholdsanalyse av databeslag er en arbeidsoppgave etterforskere bruker mye tid på, og et område der det er behov for metodeutvikling og prioritering av ressurser. Her sammenfattes de sentrale funnene i studien. Avslutningsvis argumenteres det for å innføre et nytt rutinetrinn i BL, og det presenteres et forslag til fremgangsmåte for innholdsanalyse basert på etterforskningssirkelen.

Oppgavens hovedfunn og implikasjoner for fremtidig praksis

Praktiske og formelle forhold i forbindelse med ransaker gjør det vanskelig å begrense datamengdene som beslaglegges. Innholdsanalyse av store datamengder er derfor en utfordring som må håndteres. For å besvare problemstillingen om hvilke fremgangsmåter som benyttes ved innholdsanalyse, ble det gjennomført seks spesialistintervjuer. Problemstillingen ble inndelt i tre hovedtemaer: bruk av hypoteser og informasjonsbehov, ivaretagelse av siktedes rettigheter og dataverktøyenes påvirkning på fremgangsmåten. Denne studien har vist at det ikke finnes noen klart definert fremgangsmåte for hvordan innholdsanalysen skal utføres. Det er heller ikke sikkert at det lar seg gjøre å komme frem til en fremgangsmåte som egner seg for alle sakstyper. Opplæring gis internt på de ulike tjenestestedene, eller av de ulike leverandørene som utvikler og selger analyseverktøy. Selv om enkelte innehar teknisk kompetanse og god forståelse for analyseverktøyenes funksjonalitet, vet ikke den gjennomsnittlige etterforsker nok om hvilke muligheter og begrensninger som finnes i analyseverktøyet. Praksisen formes av den teknologien som er tilgjengelig. For å kunne håndtere datamengden på en effektiv måte og holde saksbehandlingstiden nede er det behov for nye og automatiserte dataverktøy. Samtidig kan økt automatisering være en utfordring for rettsikkerheten dersom politi- og påtalemyndighet ikke forstår hvordan dataprogrammene fungerer, og hvilke svakheter de har. Informantene bruker etterforskningsplaner og hypoteser blant annet for å operasjonalisere ivaretagelsen av siktedes rettigheter. Selv om det arbeides ut ifra hypotesene i saken må mandatene for innholdsanalysene må bli mer konkrete og formålsstyrte. For å sikre en objektiv etterforskning og ivareta uskyldspresumpsjonen er det videre behov for økt bestillerkompetanse, samt økt forståelse for elektroniske spor hos både politiet, påtalemyndigheten og forsvarerne.

Dataetterforskningsprosessen som setter de overordnede rammene for håndtering av databeslag er det skrevet mye om. Den taktiske innholdsanalysen er hovedsakelig den delen av prosessen som utføres av etterforskerne på saken. Den arbeidsoppgaven finnes det derimot lite

informasjon om. Denne studien har gitt noen svar om fenomenet, men er ikke egnet til å trekke noen konklusjoner med hensyn til hvordan flertallet av norske etterforskere utfører sine innholdsanalyser. Det vil være interessant og nødvendig med ytterligere forskning, blant annet på hvilke fremgangsmåter det undervises i, hvordan flertallet utfører denne oppgaven i praksis og ikke minst hva som er den mest hensiktsmessige fremgangsmåten. Forslaget til fremgangsmåte som vises her er ikke uttømmende, men et forsøk på å illustrere hvordan etterforskningssirkelen kan brukes mer aktivt.

Selv om innholdsanalyse skulle kunne sies å være generell etterforskning og på vei til å bli en generalistoppgave, er det behov for metodisk støtte. I sin beskrivelse av etterforskningssirkelen trekker Bjerknes og Fashing (2018, s. 105) frem nettopp dette behovet. I komplekse spørsmål må vi ha en metodikk som sørger for at vi faktisk og kontinuerlig skifter fokus og perspektiv. Den metodiske støtten må inngå i et system som sikrer at vi følger den, den må representere de ønskede kvalitetsstandarder og sikre en ny vurdering av avgjørelsene som er tatt (Horseman & Sunde, 2020). I den grad forhåndsdefinerte søkeord skal være en del av mandatet for en innholdsanalyse, illustrer det behovet for en sirkulær prosess. Denne studien viser at relevante søkeord er noe som ofte fremkommer underveis i en innholdsanalyse.

I saker der det er tatt databeslag kan etterforskningsskrittet innholdsanalyse være med på å teste flere hypoteser. På tross av ulike meninger om arbeidsmetoder, kan en rimelig konklusjon være at det burde utvikles en overordnet felles fremgangsmåte for innholdsanalyse. Et eget rutinetrinn i BL kunne være med på å sikre at gjeldene retningslinjer følges.

Forslag om innføring av nytt rutinetrinn i BL

Kvalitet er i hvilken grad virksomheten er i henhold til standard (Myhrer, 2015). Etterforskning består av å sikre og produsere materiale som skal brukes av andre. For å kunne si at etterforskningen er av god kvalitet må derfor rapportene være nedtegnet på en slik måte at påtalemyndigheten, forsvarere og domstoler kan forstå og etterprøve dokumentasjonen. Med bakgrunn i oppgavens funn er det relevant å spørre om et nytt rutinetrinn bør inn i BL. I dag benyttes rutinen «annet dokument» i BL ved rapportskriving fra en innholdsanalyse. Rutinen inneholder i praksis ingen obligatoriske punkter.

Enkelte informanter sammenligner innholdsanalyse med avhør. Innen avhør har norsk politi en felles og enhetlig metodikk (Rachlew & Fashing, 2015). Det at alle avhørsrapporter skrives i BL-rutinen for avhør sikrer at de formelle kravene til en avhørsrapport oppfylles. Et nytt rutinetrinn i BL for innholdsanalyse må som minimum dekke de krav som stilles av lovgiver

og som følger av rutiner, retningslinjer og rettspraksis. At det stilles krav til tilgjengelighet er delvis forutsatt i påtaleinstruksen § 2-1, men flere regler er i liten grad gitt (I. M. Sunde, 2019).

Et rutinetrinn i BL kan fungere som en effektiv sjekkliste for at rapporten oppfyller de formelle kravene. Slike sjekklister kan legge til rette for god beslutningstaking og påvirke etterforskningen på en positiv måte (Fashing, 2016, s. 73).

Forslag til fremgangsmåte for innholdsanalyse basert på etterforsknings sirkelen

Denne oppgavens funn er her forsøkt omsatt til en overordnet fremgangsmåte for innholdsanalyser, basert på etterforsknings sirkelen²⁴. Dette forslaget til fremgangsmåte er ikke uttømmende, men noe det kan tas utgangspunkt i og bygges videre på. En styrke ved forslaget er at det bygger på etterforsknings sirkelen, som allerede er anerkjent som metodisk støtte. En svakhet er at forslaget ikke er utprøvd eller testet i praksis. Forslaget baserer seg på denne studiens funn, tilgjengelig litteratur og egne erfaringer med innholdsanalyse.

1. Samle

- a. Hypotesene i saken må konkretiseres til informasjonsbehov. Et eller flere informasjonsbehov kan i seg selv danne grunnlag for innholdsanalysen, eller informasjonsbehovene kan danne grunnlaget for et mandat. Formålet med innholdsanalysen defineres.
- b. Mandatet utformes av en som har tilstrekkelig bestillerkompetanse.
- c. Mandatet bør inneholde en tidsfrist.
- d. Mandatet må også omfatte siktedes ønsker til etterforsknings skritt.

2. Kontrollere

- a. Er databaseslaget det riktige stedet for søk etter svar på informasjonsbehovene? Kan svaret enklere finnes et annet sted?
- b. Sikre at den som gjennomfører innholdsanalysen har god nok kjennskap til saken, slik at vedkommende er i stand til å ta stilling til informasjon som dukker opp underveis.
- c. Sikre at den som gjennomfører innholdsanalysen har tilstrekkelig kompetanse på innholdsanalyser.

3. Koble

- a. Gjennomføre selve innholdsanalysen.

²⁴ Se illustrasjon av etterforsknings sirkelen på side 13

- i. Starte med å få en oversikt over databeslaget. Hva består det av og hvilke deler av beslaget skal gjennomgås. Eventuelt utarbeides en prioritert rekkefølge.
 - ii. Vurdere hvilke analyseverktøy som er mest hensiktsmessig å bruke. Er det behov for andre spesifikke verktøy? Bør det gjennomføres automatiserte og ressursbesparende søk?
 - iii. Kjenne til hvordan det valgte programmet fungerer og hvilke begrensninger det eventuelt har.
 - iv. Utarbeide en plan for merking eller «bokmerking» av relevante funn. Denne «bokmerkestrukturen» bør basere seg på hypotesene og informasjonsbehovene.
- b. Bruk av automatiserte søk, søkeord, filtrering og manuell gjennomgang, i den hensikt å besvare informasjonsbehovene.

4. Bygge

- a. Sikre notoritet på arbeidet som utføres. Føre logg som danner utgangspunkt for rapporten, eventuelt skrive rapporten fortløpende.
- b. Dokumentere hvilken fremgangsmåte som er brukt.
- c. Dokumentere hvilke søk som er gjort, men også hvilke deler av beslaget som eventuelt ikke er gjennomgått på noen måte.

5. Vurdere

- a. Gjøres det funn som svarer på informasjonsbehovene og kan styrke eller svekke hypotesene?
- b. Bør det utarbeides nye hypoteser på bakgrunn av de funnene som er gjort så langt?
- c. Unngå bekreftelsesfeller, ikke få tunnelsyn på bakgrunn av tidlige funn.

6. Konsultere

- a. Fortløpende rapportere til og konsultere med etterforskningsledelsen og andre etterforskere på saken.
- b. Diskutere behov for flere ressurser eller annen bistand.
- c. Dialog med forsvarer/siktede om eventuelle ønsker til etterforskningskritt som påvirker innholdsanalysen.
- d. Innholdsanalysen bør kvalitetssikres.
- e. Evaluering og læringspunkter.

For å følge etterforsknings sirkelens metodikk og informantenes anbefalinger må fremgangsmåten for innholdsanalyse være en sirkulær prosess, der de ulike trinnene gjentas. En fremgangsmåte løser ikke avdekkede utfordringer med hensyn til manglende bestillerkompetanse og behov for nye dataverktøy, men kan være et bidrag til å sikre etterforskere metodisk støtte i den taktiske gjennomgangen av store databaseslag.

Antall ord: 23.667

Referanser

- Aall, J. (2015). Uskyldpresumpsjonen og beviskravet i straffesaker. I R. Aarli, M.-A. Hedlund & S. E. Jebsebs (Red.), *Bevis i straffesaker: Utvalgte emner* (s. 459-480): Oslo: Gyldendal juridiske.
- Ask, K. (2013). Bias: Fejl og faldgruber i efterforskning. I C. Hald & K. V. Rønne (Red.), *Om at opdage: Metodisk refleksjon over politiets undersøgelsespraksis*. Fredriksberg Samfundslitteratur.
- Baryamureeba, V. & Tushabe, F. (2004). *The enhanced digital investigation process model*. Paper presentert på Proceedings of the Fourth Digital Forensic Research Workshop
- Beaney, M. (2016). Analysis *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Hentet fra <https://plato.stanford.edu/entries/analysis/>
- Bjerknes, O. T. & Fashing, I. A. (2018). *Etterforskning: Prinsipper, metoder og praksis*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bjerknes, O. T. & Williksen, E. (2015). *Politirapport* (4. utg.). Oslo: Forlaget vett & viten.
- Bjørge, T. & Myhrer, T.-G. (2015). *Politihøgskolens forskningsetiske veileder*. Oslo: Politihøgskolen. Hentet fra https://www.phs.no/Documents/4_Forskning/Forskningsetisk%20veileder%20PHS.pdf?epslanguage=no
- Blair, D. C. & Maron, M. E. (1985). An evaluation of retrieval effectiveness for a full-text document-retrieval system. *Communications of the ACM*, 28(3), 289-299.
- Bruce, I. & Haugland, G. S. (2014). *Skjulte tvangsmidler*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bukve, O. (2016). *Forstå, forklare, forandre: om design av samfunnsvitenskapelege forskningsprosjekt*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Casey, E. (2016). Differentiating the phases of digital investigations. *Digital Investigation: The International Journal of Digital Forensics & Incident Response*. doi: <https://doi.org/10.1016/j.diin.2016.11.001>
- Ciardhuáin, S. Ó. (2004). An extended model of cybercrime investigations. *International Journal of Digital Evidence*, 3(1), 1-22.
- Cormack, G. V. & Grossman, M. R. (2014). Evaluation of machine-learning protocols for technology-assisted review in electronic discovery. *Proceedings of the 37th international ACM SIGIR conference on Research & development in information retrieval*, 153-162.
- Erlandsen, T. E. (2019). *Fallacies when Evaluating Digital Evidence Among Prosecutors in the Norwegian Police Service* (Masteravhandling). NTNU. Hentet fra <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/handle/11250/2617771>
- Fashing, I. (2016). *The Making of an Expert Detective: Thinking and Deciding in Criminal Investigation* (Doktorgradsavhandling). University of Gothenburg. Hentet fra <http://hdl.handle.net/2077/47515>
- Finstad, L. (2000). *Politiblikket*. Oslo: Pax.

- Flaglien, A. O. (2018). The Digital Forensics Process. I A. Årnes (Red.), *Digital Forensics*: John Wiley & Sons.
- Friheim, I. (2016). *Practical use of dual tool verification in computer forensics*. Hentet fra https://www.researchgate.net/profile/Ivar_Friheim/publication/324784023_Practical_use_of_dual_tool_verification_in_computer_forensics/links/5ae23950aca272fdaf8fae54/Practical-use-of-dual-tool-verification-in-computer-forensics.pdf
- Garfinkel, S., Nelson, A. J. & Young, J. (2012). A general strategy for differential forensic analysis. *Digital investigation*, 9, 50-59.
- Garfinkel, S. L. (2010). Digital forensics research: The next 10 years. *Digital investigation*.
- Grossman, M. R. & Cormack, G. V. (2010). Technology-assisted review in e-discovery can be more effective and more efficient than exhaustive manual review. doi:<https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/jolt17&div=20&id=&page=>
- Grunnloven. (1814). *Kongeriket Norges Grunnlov av 17. mai 1814*. Hentet fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17-nn/KAPITTEL_5#KAPITTEL_5
- Grut, S. (2020, 03.11.2020). Feil i analyseverktøy gjør at Politiet må gjennomgå minst 57 straffesaker. *NRK*. Hentet fra <https://nrkbeta.no/2020/11/03/feil-i-analyseverktoy-gjor-at-politiet-ma-undersoke-flere-titalls-straffesaker-pa-nytt/>
- Gundhus, H. O. I. (2013). Experience or Knowledge? Perspectives on New Knowledge Regimes and Control of Police Professionalism *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 7(2), 176-192.
- Hamm, J. (2018). Computer Forensics. I A. Årnes (Red.), *Digital Forensics*: John Wiley & Sons Ltd.
- Hamremoens, E. (2015). Politiets åstedesundersøkelse. I R. Aarli, M.-A. Hedlund & S. E. Jebens (Red.), *Bevis i straffesaker*. Oslo: Gyldendal.
- Helsedirektoratet. (2020). Arbeid, arbeidsreiser og hjemmekontor. Hentet fra <https://www.helsenorge.no/koronavirus/arbeid-arbeidsreiser-og-hjemmekontor/>
- Hjort, M. A. (2019). Mandat til å sortere digitalt materiale. *Tidsskrift for strafferett*, 2, 209-234.
- Horseman, G. (2019). Formalising investigative decision making in digital forensics: Proposing the Digital Evidence Reporting and Decision Support (DERDS) framework. *Digital investigation*, 28, 146-151.
- Horseman, G. (2020). ACPO principles for digital evidence: Time for an update? *Forensic Science International: Reports*, 2.
- Horseman, G. & Sunde, N. (2020). Part 1: The need for peer review in digital forensics. *Forensic Science International: Digital Investigation*, 35.
- Johannessen, A., Tuft, P. A. & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2016). *Endringer i straffeprosessloven mv.(skjulte tvangsmidler)*. Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/contentassets/d2bd4dc7fdb44d90b0d094f4d415b981/no/pdfs/prp201520160068000dddpdfs.pdf>

- Kammen, T. (2020). *Bruk av sjekklister i ledelse av større etterforskninger* (Masteravhandling). Hentet fra <https://www.politihøgskolen.no/forskning/forskningsaktiviteter/bruk-av-sjekklister-i-ledelse-av-storre-etterforskninger/>
- Kolflaath, E. (2015). En metode for bevisbedømmelsen i straffesaker. I R. Aarli, M.-A. Hedlund & S. E. Jebsebs (Red.), *Bevis i straffesaker: Utvalgte emner* (s. 507-534): Oslo: Gyldendal juridiske.
- Kolflaath, E. (2019). Hypoteser i etterforskningsplaner. *Etterforskning under lupen*.
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet & Justis- og beredskapsdepartementet. (2020). *Høring - endringer i ekomloven*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing---endringer-i-ekomloven/id2766348/>
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Kvålshaugen, R. & Wennes, G. (2012). *Organisere og lede: Dilemmaer i praksis*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Lillis, D., Becker, B., O'Sullivan, T. & Scanlon, M. (2016). Current Challenges and Future Research Areas for Digital Forensic Investigation. *arXiv preprint arXiv:1604.03850*.
- Lundgaard, J. M. (2019). *Kritisk kunnskap - Meningsdannelse og beslutningsprosesser ved politiets operasjonssentral* (Doktoravhandling). Institutt for kriminologi og rettssosiologi Juridisk fakultet Universitetet i Oslo
- Monckton-Smith, J., Adams, T., Hart, A. G. & Webb, J. (2013). *Introducing forensics and criminal investigation*. Thousand Oakes, CA: Sage Publications.
- Myhrer, T.-G. (2015). *Kvalitet i etterforskningen : særlig om påtaleansvarliges rolle og betydning : delrapport i "Etterforskningsprosjektet"* (PHS forskning (trykt utg.)), Bind 2015:1). Oslo: Politihøgskolen.
- Nielsen, J.-A. (2015). Etterforskningsledelse. I S. O. Johannessen & R. Glomseth (Red.), *Politiledelse*. Oslo: Gyldendal Akademiske.
- NOU 2016:24. (2016). *Ny straffeprosesslov Utredning fra Straffeprosessutvalget oppnevnt ved kongelig resolusjon 20. juni 2014*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/6fe1d875248042b4a09b43b85aa46832/no/pdfs/nou201620160024000dddpdfs.pdf>
- NOU 2017:5. (2017). *En påtalemyndighet for fremtiden: Påtaleanalysen*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/5e7d542157dc4037856658fbf6edbe9f/no/pdfs/nou201720170005000dddpdfs.pdf>
- NSD. (2020). Tips til gjennomføring av forskningsprosjekt under koronautbruddet. Hentet fra <https://nsd.no/personvernombud/nyhet.html?a=/personvernombud/nyheter/pvonyhet0021.html>
- Paulsen, J. E. & Frogner, P. (2017). Det normalvitenskapelige politiblikket. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 1(04), 301-316.

- Pedersen, F. H. (2019). Hypotesen som fortelling. I E. H. Olsvik & P. Risan (Red.), *Etterforskning under lupen*.
- Politidirektoratet. (2010). *Behandling av beslag i straffesaker*. Oslo: Politidirektoratet.
- Politidirektoratet. (2012). *Politiet i det digitale samfunnet*. Hentet fra <https://medlem.ntl.no/Content/103500/cache=20122109105334/Politiet%20i%20det%20digitale%20samfunn%20juli%202012.pdf>
- Politidirektoratet. (2016). *Handlingsplan for løft av etterforskningsfeltet*.
- Politidirektoratet. (2017). *Retningslinjer for bruk av etterforskningsplan*. Oslo: Politidirektoratet.
- Politidirektoratet. (2020). *Etterretningsdoktrine for politiet*. Hentet fra <https://www.politiet.no/globalassets/05-om-oss/03-strategier-og-planer/etterretningsdoktrine.pdf>
- Politihøgskolen. (2019). *Pensum B3 2019/2020*. Hentet fra <https://www.politihogskolen.no/globalassets/for-studenter/regelverk-og-innholdet-i-bachelor/rammeplan-og-programplaner/pensum-bachelor-politiutdanning-tredje-studiear-2019-2020-politihogskolen.pdf>
- Politiinstruksen. (1990). *Alminnelig tjenesteinstruks for politiet*. (FOR-1990-06-22-3963). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/INS/forskrift/1990-06-22-3963>
- Rachlew, A. (2010). Å forske på sine egen: Metodiske og etiske utfordringer knyttet til forskning på egen profesjon. I T. Myklebust & G. Thomassen (Red.), *Arbeidsmetoder og meodearbeid i politiet: Forskningskonferansen 2010*. Oslo: Politihøgskolen.
- Rachlew, A. & Fashing, I. (2015). *Politiavhøret*. I R. Aarli, M.-A. Hedlund & S. E. Jebsebs (Red.), *Bevis i straffesaker: Utvalgte emner* (s. 225-524): Oslo: Gyldendal juridiske.
- Riksadvokaten. (2/2016). *Politiavhør*. Hentet fra <http://www.riksadvokaten.no/filestore/Dokumenter/2016/Avhrsrunskriv.pdf>
- Riksadvokaten. (3/1999). *Etterforskning*. Hentet fra <http://www.riksadvokaten.no/filestore/Dokumenter/Eldre dokumenter/Rundskriv/Rundskrivnr3for1999-Etterforskning2.pdf>
- Riksadvokaten. (2017). *Veileder Innsyn i straffesaksdokumenter for andre enn sakens parter*. Hentet fra <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2017/10/Veileder-om-innsyn-i-straffesaksdokumenter-forandre-enn-sakens-parter.pdf>
- Riksadvokaten. (2018). *Kvalitetskrav til straffesaksbehandlingen i politiet og ved statsadvokatembetene mv. (Kvalitetsrundskrivet)*. Hentet fra <https://www.riksadvokaten.no/document/nytt-kvalitetsrundskriv/>
- Riksadvokaten. (2019). *Notat om utvikling ved etterforskningsfeltet*. Hentet fra <https://www.riksadvokaten.no/document/utvikling-av-etterforskningsfeltet/>
- Riksadvokaten. (2020a). *Midlertidige direktiv om gjennomgang av databeslag som inneholder opplysninger omfattet av beslagsforbud*. Hentet fra <https://www.riksadvokaten.no/document/midlertidig-direktiv-om-beslag/>

- Riksadvokaten. (2020b). *Mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i 2020*. Hentet fra <https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2020/02/Rundskriv-1-2020-M%C3%A5l-og-pri.pdf>
- Solheim, S. & Tveit, A. (2020). *Bruker norske etterforskere skriftlig etterforskningsplan og hva tenker de om denne utviklingen i praksis?* (Masteravhandling). Hentet fra <https://phs.brage.unit.no/phs-xmlui/handle/11250/2656257>
- Straffeprosessloven. (1981). *Lov om rettergangsmåten i straffesaker* (LOV-1981-05-22-25). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-05-22-25?q=strpl>
- Sunde, I. M. (2015). Databevis. I R. Aarli, M.-A. Hedlund & S. E. Jebens (Red.), *Bevis i straffesaker*. Oslo: Gyldendal.
- Sunde, I. M. (2016). *Datakriminalitet: En fremstilling av strafferettslige regler om datakriminalitet*. Fagbokforlaget.
- Sunde, I. M. (2018). Cybercrime Law. I A. Årnes (Red.), *Digital Forensics*: John Wiley & Sons.
- Sunde, I. M. (2019). Datakrimretten i «fugleperspektiv». *Tidsskrift for strafferett*, 19(2), 129-147.
- Sunde, N. (2017). *Non-technical Sources of Errors When Handling Digital Evidence within a Criminal Investigation* (Masteravhandling). Hentet fra <https://phs.brage.unit.no/phs-xmlui/handle/11250/2446090>
- Sunde, N. (2019a). Digitale bevis - menneskelige feil. I I. M. Sunde & N. Sunde (Red.), *Det digitale er et hurtigtog!* Bergen: Fagbokforlaget.
- Sunde, N. (2019b). Strukturert hypoteseutvikling i etterforskning. *Etterforskning under lupen*.
- Sunde, N. (2020). Digitale bevis i norske gjenåpningsbegjæringer: Kan vi utelukke systematiske feil? *Tidsskrift for strafferett*, 1, 18-37.
- Sundstrøm, M. (2020). *Hypotesetesting under politiets etterforskning: En kvalitativ intervjuundersøkelse* (Masteravhandling). Hentet fra <https://phs.brage.unit.no/phs-xmlui/handle/11250/2682315>
- Susskind, J. (2018). *Future politics: Living together in a world transformed by tech*: Oxford University Press.
- Sveaas, D. M. (2019). *Etterforskningsledelse – Perspektiver på bevissthet, metodikk og samhandling*. (Masteravhandling). Hentet fra <https://phs.brage.unit.no/phs-xmlui/handle/11250/2590355>
- SWGDE. (2014). *Best Practices for Computer Forensics*.
- Thompson, C. (2020). *Coders: the making of a new tribe and the remaking of the world*: Penguin books.
- Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Toolan, F. T. (2019). Online lesson on Canvas PHS.
- Vestby, A. & Vestby, J. (2019). Machine Learning and the Police: Asking the Right Questions. *Policing: A Journal of Policy and Practice*.

Wiederhold, B. K. (2020). Connecting Through Technology During the Coronavirus Disease 2019 Pandemic: Avoiding “Zoom Fatigue”. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 23(7).

Arnes, A. (2018). *Digital Forensics*: John Wiley & Sons.

Vedlegg

Vedlegg 1 – NSD sin vurdering og godkjenning

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Politiets fremgangsmåte ved innholdsanalyse av store databaseslag

Referansenummer

468689

Registrert

01.02.2020 av Sjur Haraldseid - Sjur.Haraldseid@phs.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Politihøgskolen

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Jenny Maria Lundgaard, Jenny.Maria.Lundgaard@phs.no, tlf: 92603033

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Sjur Haraldseid, sjur85@yahoo.no, tlf: 98039472

Prosjektperiode

16.08.2019 - 31.12.2020

Status

11.03.2020 - Vurdert

Vurdering (1)

11.03.2020 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 11.03.2020, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD.

Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 31.12.2020.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Vedlegg 2 – Informasjon til informantene, samtykke til intervju

Samtykke til intervju i forbindelse med masteroppgaven «innholdsanalyse av databeslag»

Masterstudent: Sjur Haraldseid
Student ved Politihøgskolen. Politioverbetjent ved Økokrim

E-post: sjur.haraldseid@politiet.no
Telefon: 98039472

Prosjektansvarlig: Politihøgskolen
E-post: postmottak@phs.no
Telefon: 23199900

Veileder: Jenny Maria Lundgaard, førsteamanuensis ved Politihøgskolen
E-post: jenlun@phs.no,
Telefon: 92603033

Biveileder: Inger Marie Sunde, professor ved Politihøgskolen
E-post: ingsun@phs.no
Telefon: 23199761

Bakgrunn og formål

Jeg skriver en masteroppgave om innholdsanalyse av databeslag, i forbindelse med at jeg tar utdanningen erfaringsbasert master i etterforskning ved Politihøgskolen. Prosjektet skal se på hvilke fremgangsmåter som benyttes i politiet ved en slik gjennomgang av store databeslag. Det er skrevet mye om elektroniske spor og sikring av disse, men selve innholdsanalysen finnes det forholdsvis lite litteratur om. Noen av temaene som er av interesse er hvilke fremgangsmåter som benyttes, hvilke retningslinjer etterforskere forholder seg til, og hvordan siktedes rettigheter ivaretas.

I forbindelse med prosjektet intervjuer jeg tjenestepersoner ved ulike politidistrikter og særorgan. Du er ønsket som deltaker fordi du har erfaring med innholdsanalyse av databeslag.

Personvern og taushetsplikt

På oppdrag fra Politihøgskolen har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket. Intervjuene skal ikke på noe vis berøre taushetsbelagt informasjon. Masterstudenten er i tillegg underlagt politiets egen taushetsplikt og data behandles konfidensielt. Opplysningene vil ikke brukes til andre formål enn dette prosjektet. Opplysningene vil heller ikke bli utlevert til andre. Opplysningene som framkommer i publikasjoner skal ikke kunne tilbakeføres til enkeltpersoner. Personopplysninger som samles inn vil kun behandles av student og veileder/prosjektansvarlig. Ved prosjektslutt (31.12.2020) vil lydfilene slettes og de transkriberte intervjuene anonymiseres.

Det er frivillig for den enkelte å delta på studien, og du kan reservere seg fra deltakelse så lenge studien pågår uten å måtte begrunne dette. Det vil ikke få negative konsekvenser å ikke ønske å delta på studien. Det får heller ingen negative konsekvenser dersom noen ønsker å trekke seg etter at de har samtykket.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Politihøgskolen er ansvarlig for prosjektet

Hva innebærer deltakelse i studien?

Deltakelse i studien innebærer at jeg intervjuer deg. Det blir tatt lydopptak av intervjuet. Jeg tar notater underveis, og lydopptaket vil i ettertid bli transkribert.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Opplysningene om deg vil bare brukes til formålet beskrevet i dette skrevet. Opplysningene behandles konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket

Tiltak for å sikre at ingen uvedkommende får tilgang til personopplysningene:

- Navnet og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data
- Det brukes maskinvare fra behandlingsansvarlig institusjon (Politihøgskolen)
- Opplysningene anonymiseres
- Opplysningene krypteres under lagring
- Adgangsbegrensning sperrer tilgangen for uvedkommende
- Det er automatisk tastelås på alle enheter som benyttes

Mer informasjon om studien

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med en av følgende:

- Politihøgskolen ved prosjektansvarlig veiler Jenny Maria Lundgaard. E-post jenlun@phs.no. Telefon: 92603033
- Politihøgskolens personvernombud: personvernombud@phs.no

- Masterstudent Sjur Haraldseid. E-post: sjur.haraldseid@politiet.no. Telefon 98039472
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS. E-post: personverntjenester@nsd.no. telefon: 55582117.

Med vennlig hilsen

Jenny Lundegaard (veileder). Sjur Haraldseid (student)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «Innholdsanalyse av databeslag», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- Å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. 31.12.2020.

Dato

Signatur, prosjektdeltaker

Intervjuguide. Master i etterforskning.

Innholdsanalyse av databeslag

Opplysninger

Tidsbruk: estimert en time

Skjema for samtykke og informasjon (eget ark)

Lydopptak, samt notater underveis.

Innledning

Intervjuobjektets bakgrunn:

- Bakgrunn
- Utdannelse, kursing, videreutdanning
- Arbeidserfaring
 - o Erfaring med innholdsanalyse

Personlig opplysninger

- Kjønn
- Alder
- Type stilling
 - o Leder
 - o Data
 - o Etterforsker
 - o Yrkesbakgrunn: annen relevant bakgrunn for stillingen

Hoveddel

Om databeslag

- Hva er et stort databeslag?
- Kategoriseres det ulikt?

Hvilken fremgangsmåte benyttes ved innholdsanalyse av databeslag?

- Fortell om fremgangsmåten som benyttes ved innholdsanalyse av store databeslag
 - o Hvordan går du frem?
 - o Hva gjøres rent faktisk
- Fortell om utforming av mandatet
 - o Foreligger det et mandat? / en klart definert oppgave?
 - o Hvordan defineres hensikten med gjennomgangen?
 - o Hypoteser og informasjonsbehov, hvordan brukes disse ved utforming av mandat og selve innholdsanalysen
 - o På hvilket grunnlag starter innholdsanalysene?
- Tidsbruk
 - o Hvor mye tid brukes på innholdsanalyse?

- Påvirkes innholdsanalysen av tidsfrister?
- Søkeord: hvordan velges de?
 - Konsepter: sjekklister med relevante søkeord?
 - Lages det mal eller sjekklister på bakgrunn av mandatet?
 - Hvem kommer frem til relevante søkeord?
- Hvilke retningslinjer forholder du deg til når du utfører en innholdsanalyse?
- Hvordan vil du beskrive den fremgangsmåten du benytter?
 - Hva baserer den seg på?
- Etterprøvbarehet: kan det du har utført etterprøves av andre?
- Hva skjer med bevisfiler som ikke er relevante?

Hvordan ivaretas siktedes rettigheter?

- Hvordan ivaretas siktedes interesser/ rettigheter?
- Hva gjøres for å finne informasjon som kan frikjenne siktede/ informasjon som kan bekrefte hypotesen om at siktede er uskyldig? Uskyldspresumpsjonen.
- Gjøres noe aktivt for å få siktede/forsvarer til å komme med søkeord eller andre ønsker for innholdsanalysen? (Ønsker om etterforskningskritt)
 - På hvilken måte dokumenteres i så fall dette?
- Når kommer forsvarer inn i saken?
 - Ber forsvarer selv om etterforskning i forbindelse med innholdsanalyse?
 - Eller etterspør politiet dette aktivt
-

Rapportskriving

- Fortell om hvordan rapporten skrives
 - Og hvilke rapporter som skrives
- Hvilke opplysninger skal med?
 - Hvordan vet du hva som er relevant å ta med?
 - Hvilke retningslinjer forholder du deg til
- Skrives det rapport om ransaking/beslag?
 - Hvorfor eller hvorfor ikke
- Har du en (eller flere ulike) mal(er)
 - Hvor finner du disse?
- Kommer mandatet/ hensikten med innholdsanalysen frem i rapporten?
 - Hvorfor/ hvorfor ikke
- Loggføres alt som gjøres?
 - Fremkommer det for eksempel av rapporten hvilke søkeord som er benyttet?

Annet

- Hvordan er arbeidsstasjonene innrettet for å sikre notoritet?
 - Sporbar pålogging?
 - Se hvem som har gjort hva?

Avslutningsvis

Hvilke refleksjoner har du avslutningsvis?

- Ønsker om forbedring?
- Hva kunne vært gjort bedre, i en ideell verden?
- Dine ideer for utvikling av dette feltet?

Takk for at du tok deg tid til å delta. Det er bare å ta kontakt med meg eller PHS dersom du har noen spørsmål om prosjektet.

Vedlegg 4 – Godkjenning Oslo politidistrikt

Sjur.Haraldseid@politiet.no

OSLO POLICE DISTRICT

Deres referanse:

Vår referanse:
20755308-3

Dato
27.04.2020

MASTEROPPGAVE VED PHS - INTERVJUER VED OPD

Oslo politidistrikt viser til tidligere henvendelse, spesielt mail av 21. april 2020 der du bl.a beskriver oppgaven din, vedlegger prosjektbeskrivelsen og angir bistandsbehovet ditt.

Vi legger til grunn at intervjuene ikke berører taushetsbelagt informasjon og at det gjennomføres tre-fire intervjuer, hver på ca. en time.

Vår driftsenhet Felles kriminalenhet har kapasitet til å bistå deg. Den praktiske gjennomføringen kan avtales med seksjonssjef Trond Austad ved seksjon for digitalt politiarbeid og innovasjon.

Med hilsen

May Kristin Fønnebo
Avsnittsleder

Oslo Politidistrikt
Stab for HR og HMS / HR utvikling

Dokumentet er elektronisk godkjent uten signatur

Saksbehandler:
Lars Kruse / Pollioverbetjent
Telefon: 22668036 / 99288394

Oslo politidistrikt

Stab for HR og HMS
Avsnitt for HR utvikling
Post: Postboks 2093 Vikta, 0125 Oslo
Besøk: Sørkedalsveien 25 Inng.B

Tlf: 22 66 90 50

Org. nr.: 961398142

Giro: 7694.05.08319

E-post: post.oslo@politiet.no